Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки,управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **Формування та оптимізація капіталу підприємства (на матеріалах ТОВ «Буденерготорг»)**

Виконав: здобувач другого рівня
вищої освіти групи 601ЕП
спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Стрюк Р.І.
Керівник роботи: к.е.н., Валявський С.М.

Рецензент: Биба В.В.

Полтава-2024 рік

Керівник роботи __.__.2024 р._____С.М.Валявський

Нормоконтроль __.__.2024 р._____С.М.Валявський

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри ЕП та М 19.01.2024 р._____М.Б.Чижевська

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Рівень вищої освіти ***другий***

Спеціальність ***076** «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу
_____ М.Б.Чижевська
"30" жовтня 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стрюк Роман Іванович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи ***Формування та оптимізація капіталу підприємства (на матеріалах ТОВ «Буденерготорг»)***

керівник роботи *Валявський С.М., к.е.н., доцент*
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом закладу вищої освіти від 04.09.2023 року № 986-ф,а
2. Строк подання здобувачем роботи *12.01.2024 р.*
3. Вихідні дані до роботи *Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства*

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. Розділ 1. Теоретичні аспекти формування та оптимізації капіталу підприємства. Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика та аналіз діяльності ТОВ «Буденерготорг». \ Розділ 3 Напрями формування та оптимізації структури капіталу підприємства

5. Перелік графічного матеріалу: *Ілюстративний матеріал у кількості 23 аркушів представлений у Додатку Г*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання *30.10.2023 р.*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методологічна частина	30.10–12.11.23	
2	Аналітична частина	13.11–03.12.23	
3	Проектна частина	04.12–24.12.23	
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, рецензування, перевірка на плагіат, підготовка до захисту	25.12–21.01.24	
5	Захист	22.01–26.01.24	

Здобувач _____ ***Стрюк Р.І.***
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ ***Валявський С.М.***
(підпис) (прізвище та ініціали)

Примітки:

10. Форму призначено для видачі завдання здобувачу на виконання кваліфікаційної роботи і контролю за ходом роботи з боку кафедри і декана факультету (завідувача відділення).
11. Розробляється керівником кваліфікаційної роботи. Видається кафедрою.
12. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Стрюк Р.І. Формування та оптимізація капіталу підприємства (на матеріалах ТОВ «Буденерготорг»). Машинопис. Кваліфікаційна робота магістра на здобуття другого рівня освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024 р.

Робота містить 145 сторінок, 28 таблиці, 16 рисунків, список використаних джерел із 58 найменування, 4 додатка.

Предметом кваліфікаційної роботи магістра є теоретичні та практичні аспекти формування, використання капіталу підприємства та оптимізації його структури.

Об’єктом дослідження є ТОВ «Буденерготорг».

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз формування капіталу підприємства, визначення шляхів підвищення ефективності використання та формування його оптимальної структури.

У роботі розкритіа економічна сутність та види капіталу підприємства, основні принципи та джерела формування капіталу підприємства, методичні підходи до оптимізації його структури, проведено аналіз організаційно-правовихі основ функціонування підприємства, зовнішнього середовища його діяльності підприємства, основних економічних та фінансових показників, запропоновані напрямки ефективного формування та оптимізації капіталу підприємства.

Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності ТОВ «Буденерготорг».

Ключові слова: капітал підприємства, види капіталу, власний капітал, позиковий капітал, структура капіталу, вартість капіталу, ефективність використання, оптимізація структури, ефект фінансового левериджу.

ABSTRACT

Stryuk R.I. Formation and optimization of the company's capital (based on the materials of "Budenergotorg" LLC). Printed work. Master's qualification work for obtaining the second level of education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activity". Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, 2024

The work contains 145 pages, 28 tables, 16 figures, a list of used sources with 58 titles, 4 appendix.

The subject of the master's thesis is the theoretical and practical aspects of the formation, use of the enterprise's capital and optimization of its structure.

The object of the study is "Budenergotorg" LLC.

The purpose of the master's thesis is to analyze the formation of the enterprise's capital, to determine ways to increase the efficiency of its use and to form its optimal structure.

The work reveals the economic essence and types of enterprise capital, the main principles and sources of enterprise capital formation, methodical approaches to optimizing its structure, an analysis of the organizational and legal foundations of the enterprise's functioning, the external environment of the enterprise's activities, the main economic and financial indicators, proposed directions for effective formation and optimization of the company's capital.

The obtained results can be used in the practical activities of "Budenergotorg" LLC.

Key words: enterprise capital, types of capital, equity capital, loan capital, capital structure, cost of capital, efficiency of use, structure optimization, effect of financial leverage.

ЗМІСТ

Вступ……... 9

Розділ 1 Теоретичні аспекти формування та оптимізації капіталу підприємства…….… 11

1.1. Економічна сутність та види капіталу підприємства ... 11

1.2. Основні принципи та джерела формування капіталу підприємства…….…… 25

1.3. Теоретичні концепції структури капіталу……..….. 32

1.4. Методичні підходи до оптимізації структури капіталу підприємства ……..…… 39

Розділ 2 Організаційно-економічна характеристика та аналіз діяльності ТОВ «Буденерготорг……. 52

2.1. Організаційно - правові основи функціонування підприємства …… 52

2.2. Аналіз зовнішнього середовища діяльності підприємства…… 58

2.3. Аналіз економічного та фінансового стану підприємства ……..…… 61

Розділ 3. Напрямки ефективного формування та оптимізації капіталу підприємства…….…. 84

3.1. Оцінка складу, структури та ефективності використання капіталу підприємства…… 84

3.2. Оптимізація структури капіталу підприємства…….. 91

3.3. Формування капіталу підприємства …….. 95

Висновки……..…… 101

Список використаних джерел……... 106

Додаток А. Фінансова та статистична звітність за 2020 рік…..…. 112

Додаток А. Фінансова та статистична звітність за 2021 рік…..…. 115
Додаток А. Фінансова та статистична звітність за 2022 рік……. 118
Додаток Г. Ілюстративний матеріал…… 121

ВСТУП

Впровадження в економіку країни ринкових методів господарювання та конкуренції вимагає від підприємств підвищення ефективності діяльності, що визначає здатність підприємств до фінансового виживання.

Підприємство є структурним елементом сучасної ринкової економіки. Будь-яка організація, яка займається виробничою або іншою комерційною діяльністю, повинна мати певний капітал, який являє собою сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і пільг, необхідних для здійснення нею господарської діяльності. Вона є основою створення і розвитку підприємства, а в процесі функціонування забезпечує інтереси держави, власників і колективу. Капітал посідає одне з головних місць у системі соціально-економічних і політичних відносин суспільства.

Особливої уваги заслуговують питання формування та ефективного використання капіталу підприємства як основного центру економічної системи, в ході якого здійснюється процес кругообігу капіталу: його залучення, розміщення та використання. Управління капіталом на підприємстві, вибір найкращих форм його організації з урахуванням умов та особливостей його господарської діяльності сьогодні є особливо актуальним, оскільки його успішне вирішення дозволить підприємствам підвищити прибутковість, мінімізувати витрати на залучення фінансових ресурсів. забезпечити належний рівень економічної стабільності, а також розробити загальні можливі напрямки підвищення ефективності діяльності підприємств у цілому.

Предметом кваліфікаційної роботи магістра є теоретичні та практичні аспекти формування, використання капіталу підприємства та оптимізації його структури.

Об’єктом дослідження є ТОВ «Буденерготорг».

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз формування капіталу підприємства, визначення шляхів підвищення ефективності його використання та формування оптимальної структури.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань:

– визначення економічної сутності капіталу підприємства та джерел його формування;

– дослідження теоретичних підходів до оцінки ефективності використання капіталу підприємства;

– дослідити методичні підходи до оптимізації структури капіталу підприємства

– визначення стану фінансово-господарської діяльності ТОВ «Буденерготорг».

– провести аналіз складу, структури та ефективності використання капіталу підприємства;

– провести розрахунки оптимізації структури капіталу підприємства;

– надати пропозиції щодо формування та оптимізації структури капіталу підприємства

Методологічною базою кваліфікаційної роботи магістра є відомості з наукової літератури, періодичних видань, законів та нормативних документів України, фінансової та статистичної звітності ТОВ «Буденерготорг».

До основних методів дослідження слід віднести діалектичний та структурно-функціональний методи, а також системне, комплексне дослідження, обробку та використання інформації фінансового характеру. Під час дослідження також використовувалися методи та прийоми економічного та фінансового аналізу.

Результати проведеного дослідження мають практичне застосування та можуть бути використані як на досліджуваному підприємстві, так і на інших підприємствах України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та види капіталу підприємства

Визначальним критерієм рівня розвитку підприємства та масштабів його діяльності, є оптимальний за обсягом та складом і вартістю капітал.

Наповнення змістом цього поняття відбувалося в процесі економічного та наукового розвитку суспільних формацій.

Класична економічна школа (зокрема її представники А Сміт і Д. Рікардо) під омічною сутністю категорії «капітал». визначали накопичений запас (частину багатства), необхідний для подальшого виробництваз метою отримання прибутку. Представники школи фізіократів (Ф. Кене) стверджували, що капітал – це сума грошей, авансована на виробництво.

Прихильники марксистської економічної теорії під змістом терміна «капітал» вбачали вартість, яка приносить додаткову вартість. Капітал починаючи свій рух у грошовій формі, далі переходить у товарну та матеріальну форму, а потім знову в грошову і таким чином, у кінцевому підсумку, створює додаткову вартість. Пройшовши повний цикл формування додаткової вартості, капітал не припиняє свій рух, тому що для подальшого фенкціонування капіталу необхідно безперервно відтворюватися. Процес перетворення капіталу в додаткову вартість і навпаки називають накопиченням капіталу.

Ряд дослідників (американський економіст І. Фішер) під капіталом розуміє будь-які блага, які приносять певний дохід своєму власникові і мають вартість. Тобто, згідно з цією точкою зору, капітал – це будь-який предмет, що приносить своєму власникові стабільний прибуток.

Розглядаючи наведені приклади, можна констатувати, що в процесі розвитку та появи нових напрямів економічної теорії та під тиском реалій і тенденцій сучасних економічних процесів відбувається зниження визначеності та контекстне ускладнення змістового поняття. досліджуваної категорії.

Серед сучасних авторів, у працях яких приділяється увага вивченню категорії «капітал», можна виділити: І.О. Бланк, О.С. Бородкін, Л.М.Гаєвська, А.Б. Гончаров, Л.О. Коваленко, П.В. Круш, Г.П. Ляшенко, В.І. Подвігіна, В.З. Потій та ін. До визначення економічної сутності цієї категорії автори підходять по-різному, суттєво звужуючи для себе проблему, що залежить від мети дослідження.

Досліджеуючи точки зору сучасних авторів щодо визначення економічної сутності капіталу можна виділити три основні підходи:

– капітал як фінансовий ресурс у грошовій формі.

– капітал як власність підприємства, сукупність ресурсів і засобів, вкладення в активи підприємства.

– капітал як запас економічних благ, багатства.

Представники першого напряму стверджуують, що початковою і загальною формою капіталу є грошова. Гроші перетворюються на капітал, коли їх накопичення дає змогу купувати засоби виробництва і робочу силу, об’єднувати їх у процесі виробництва. Капітал – це не тільки матеріальні та грошові засоби, а також інтелектуальна власність, які використовуються в процесі виробництва та його обслуговування і є також джерелом і засобом отримання прибутку

Представники другоїго напрямку, які розглядають капітал з точки зору підприємця, капітал – це сума вартості майна та коштів підприємця, які він може використати на господарські потреби.

Слід зазначити, що функціонування капіталу на мікроекономічному рівні (на рівні підапмємства) характеризується індивідуальними особливостями кругообігу, тобто капітал будь-якого суб’єкта господарювання складається з

трьох частин: засобів виробництва, готової продукції, грошей і грошових документів.

У процесі функціонування підприємства капітал забезпечує інтереси держави, власників і працівників. Це основне джерело добробуту його власників як на початковому, так і на майбутньому періодах. Будь-яке підприємство, яке займається виробничою або іншою комерційною діяльністю, повинно мати достатній капітал як сукупність матеріальних цінностей, грошових коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і пільг, необхідних для здійснення його господарської діяльності.

Важливо усвідмлювати, що капітал підприємства є основним вимірником її ринкової вартості. У цій ролі виступає насамперед власний капітал підприємства, який визначається розміром його чистих активів і водночас обсягом залучених коштів, які сприяють отриманню додаткового доходу.

Інші представники розгляду капіталу на макроекономічному рівні вважають, що капітал, з одного боку, – це сукупність ресурсів, яка потенційно здатна приносити економічні вигоди, а з іншого – це виробничі відносини (основний і оборотний капітал) і відносини власності (власний і позиковий капітал).

Основний капітал переносить свою вартість на кінцевий продукт (відтворюється на ньому) частинами протягом тривалого часу за допомогою механізму амортизації. До складу основного капіталу входить та частина капіталу, яка авансується на придбання засобів праці: основні фонди (машини, обладнання, споруди, будівлі, транспортні засоби тощо), нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені періоди. податкові активи та інші активи необоротних активів

Оборотний капітал, на відміну від основного капіталу, повністю передається в кінцевий продукт протягом одного виробничого циклу, в кінці якого повністю відтворюється в цьому продукті. До оборотних належать капітали, авансовані на придбання предметів праці (сировини, палива, напівфабрикатів тощо) і праці.

Власний капітал – це джерела фінансування власників підприємства, внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого (нерозподіленого) чистого прибутку, накопиченого за час існування підприємства, а також донорський капітал. На момент створення підприємства його початковий капітал втілюється у складі коштів, вкладених засновниками (учасниками), і оцінюється за вартістю майна підприємства. У процесі господарської діяльності у підприємства виникає заборгованість (зобов'язання). Власний капітал компанії – це частка в активах компанії, що залишається після вирахування її зобов'язань [59].

Інші представники другого підходу до визначення сутності капіталу як власності підприємства, сукупність ресурсів і засобів, вкладення в його активи, вважають, що капітал підприємницької структури – це сукупність засобів, якими вона володіє для здійснення своєї діяльності. Капітал постійно формується в процесі всієї діяльності організації. Спочатку створений як стартовий капітал, він не залишається постійним протягом функціонування підприємства. Залежно від результатів діяльності розмір капіталу збільшується або зменшується, а сам він може змінюватися. На етапі створення підприємства основним джерелом капіталу є власний капітал у формі статутного капіталу та цільового фінансування. На етапі створення підприємства може бути залучений позиковий капітал.

У процесі діяльності підприємства його капітал, як правило, збільшується. При цьому джерелами фінансування капіталу (розширення) є власні, прирівняні до них позикові та залучені кошти.

Підприємство розміщує (інвестує) наявний капітал у різні активи (будівлі, обладнання, нематеріальні активи, товари, продукцію, цінні папери тощо), загальна вартість яких дорівнює розміру капіталу [40].

У відповідності ще з однією з точок зору представники другого підходу капітал – це ресурси, створені підприємцем і використані для виробництва товарів і послуг. Іншими словами, для початку виробничої діяльності підприємець повинен мати необхідну суму грошей, придбати на ці гроші

предмети та інструменти та організувати рух коштів. Тільки в русі капітал, як авансована вартість, принесе велику вартість у формі додаткової вартості після реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Цю точку зору можна доповнити визначенням капіталу підприємства як майна, сукупності ресурсів і засобів, які використовуються у процесі виробництва для отримання прибутку.

Має право на існування точка зору, у відповідності з якою капіталом вважається вкладення в активи, які перебувають у розпорядженні підприємства (або їх об'єднань) і достатні для здійснення господарсько-фінансової діяльності та одержання прибутку.

Виходячи з власних інтересів і кон'юнктури ринку, інвестори – фізичні та юридичні особи – для віключення ризиків мають бажання володіти частиною капіталу (активів) підприємств, що принесе їм очікуваний дохід. Тому капіталом слід вважати борг підприємства (компанії) інвесторам і, відповідно, міру його відповідальності перед ними.

На момент створення підприємства статутний капітал формується за рахунок вкладень у підприємство, які можуть складатися з вартості матеріальних цінностей, об'єктів права, фінансових активів і грошових коштів, що належать фізичним чи юридичним особам, або грошових коштів. отримані акціонерними товариствами від продажу акціонерами акцій. Товариство володіє вартістю отриманих активів на правах власності або повної господарської власності.

Третій підхід до визначення сутності капіталу як запас економічних благ, багатства полягає в тому, що капітал – це багатство (цінні папери, грошові кошти, матеріальне майно), яке використовується для власного примноження.

Розглядаючи економічну сутність капіталу підприємства, слід зазначити наступні характеристики (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Характеристики капіталу підприємства

Характеристика капіталу підприємства	**Обґрунтування характеристики капіталу підприємства**

1. Капітал підприємства є основним фактором виробництва	В економічній теорії виділяють три основних фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність підприємств: – капітал; – земля та інші природні ресурси; – трудові ресурси. У системі даних факторів виробництва капіталу відводиться пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс
2. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які забезпечують дохід	У даній своїй якості капітал може виступати ізольовано від виробничого фактора – у формі позикового капіталу, який забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а у фінансовій (інвестиційній) сфері його діяльності
3. Капітал є головним джерелом формування добробуту його власників	Капітал забезпечує необхідний рівень добробуту його власників як у поточному, так і в перспективному періодах. Частина капіталу, яка спрямована на задоволення поточних чи перспективних потреб його власників, перестає виконувати функцію капіталу. Капітал, який накопичується, повинен задовольнити потреби його власників у перспективному періоді, тобто формує рівень майбутнього їх добробуту
4. Капітал підприємства є головним виміром його ринкової вартості	У даній якості, перш за все, виступає власний капітал підприємства, який визначає обсяг його чистих активів. Разом з тим, обсяг власного капіталу, який використовує підприємство, водночас характеризує і потенціал залучення ним позикових фінансових засобів, які забезпечують отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими, менш значимими факторами, формується база оцінки ринкової вартості підприємства
5. Динаміка капіталу підприємства є важливим барометром рівня ефективності його господарської діяльності	Здатність власного капіталу до зростання характеризує високий рівень формування і ефективний розподіл прибутку підприємства, його спроможність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. І навпаки, зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної, збиткової діяльності підприємства

Розглянувши найбільш суттєві характеристики капіталу, слід зазначити, наскільки ця економічна категорія багатоаспектна з теоретичних і прикладних позицій. При цьому всі розглянуті характеристики, що відображають особливості функціонування капіталу, тісно взаємопов'язані і потребують комплексного відображення при визначенні його економічної сутності.

Як зазначалося вище, існує декілька підходів до визначення економічної сутності капіталу:

– капітал як фінансовий ресурс у грошовій формі;

– капітал як власність підприємства, сукупність ресурсів і засобів, вкладення в активи підприємства;

– капітал як запас економічних благ, багатства.

До першого і третього підходів можна віднести визначення капіталу, які визначають капітал відповідно як фінансові ресурси в грошовій формі та як запас економічних благ, багатство. Фінансові ресурси призначені для розвитку операційного процесу (придбання сировини, товарів та інших елементів виробництва), являють собою капітал у його грошовій формі. Тобто капітал є частиною фінансових ресурсів.

Таким чином під капіталом слід розуміти: гроші, які випущені в обіг і приносять з цього прибуток. Грошовий обіг здійснюється шляхом їх вкладення в підприємництво, надання в борг, найму; гроші, призначені для отримання прибутку; багатство, використане для власного зростання. Тільки вкладення капіталу в господарську діяльність, його вкладення створює прибуток.

Структурно капітал складається з грошових фондів. До складу капіталу входять кошти, вкладені в основні фонди, нематеріальні активи, фонди обігу, фонди довідки [60].

Зазначимо щокапітал водночас може розглядатись як фінансові ресурси в грошовій формі, майно підприємства, запаси господарських благ. Тобто капітал – це абстрактна сума коштів у грошовій формі, що надається їх власником або кредитором суб'єкту підприємницької діяльності з метою інвестування і характеризується юридичним і часовим аспектами. Як сума фінансових зобов'язань підприємства перед власниками та кредиторами капітал відображається в пасиві балансу підприємства і утворює фінансово-економічний сегмент економіки. Еквівалентом капіталу є майно підприємства, яке представляє потенціал підприємства або конкретну форму використання капіталу.

Важливо не ототожнювати активи та капітал підприємства, стверджуючи, що це лише різні аспекти одного явища, оскільки власність розглядається як капітал, необхідний для виробництва. З фінансової точки зору запаси власності (активів) означають очікування майбутніх грошових потоків або використання фінансових ресурсів у минулому. Кошти підприємства є обов'язковими майбутніми витратами або джерелами коштів у минулому. Виробничо-

господарським сегментом окремого підприємства є його актив, тобто сукупність основних і оборотних засобів.

Розглянуті підходи є цілком обґрунтованими, але вони не відображають усієї універсальності та багатоаспектності категорії «капітал» і не дають його повної та всебічної характеристики, торкаючись лише окремих аспектів сутності капіталу.

На основі систематизації та класифікації поглядів економістів при визначенні поняття «капітал» можна виділити такі спільні та специфічні його ознаки.

Загальні риси включають визначення капіталу як:

– сукупність фінансових ресурсів, що використовуються для отримання прибутку;

– сукупність економічних благ у грошовій формі;

– загальна вартість коштів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах.

Специфічними ознаками поняття капіталу є визначення цієї категорії як:

– вартість, яка спрямована на створення доданої вартості;

– характеризується правовим і часовим аспектами;

– певний ресурс, що визначає фінансовий потенціал підприємства.

Враховуючи вищесказане, можна стверджувати, що капітал підприємства – це запас економічних благ у формі грошових коштів, ресурсів і засобів, накопичений шляхом заощаджень і залучений його власником до господарського процесу як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання прибутку, який функціонує в економічній системі на основі ринкових принципів і пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності. Капітал є основним вимірником вартості підприємства і за умови його ефективного використання здатний до самозростання.

Роль капіталу в економічному розвитку підприємства та забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і персоналу визначає його як основний об’єкт управління фінансами підприємства, а забезпечення його

ефективного використання – одне з найвідповідальніших завдань. фінансового менеджменту.

Підприємницький капітал характеризується не тільки своєю багатогранною сутністю, а й багатогранними формами, в яких він виступає. Під загальним поняттям «капітал підприємства» розуміють різні його види, які характеризуються десятками термінів. Розглянемо докладніше окремі види капіталу підприємства відповідно до класифікації І.О. Форма (рисунок 1.1).

За формою власності підприємства виділяють власний і позиковий види його капіталу. Власний капітал характеризує сукупну вартість коштів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування певної частини його активів. Ця частина активів, яка формується за рахунок інвестованого в них власного капіталу, являє собою чисті активи підприємства.

Власний капітал містить різні за економічним змістом, принципами формування та використання джерела фінансових ресурсів: статутний, додатковий, резервний капітал. До складу власного капіталу, яким може оперувати суб'єкт господарювання без застережень при здійсненні операцій, входять також нерозподілений прибуток, цільові фонди, інші резерви, безоплатні доходи та державні субсидії. Розмір статутного капіталу повинен бути визначений у статуті та інших установчих документах організації, зареєстрованих в органах виконавчої влади, і може бути змінений лише після внесення відповідних змін до установчих документів.

Додатковий капітал включає вартість майна, внесеного засновниками (акціонерами) понад зареєстрований розмір статутного капіталу, суми, що виникають внаслідок зміни вартості майна під час його переоцінки, інші доходи.

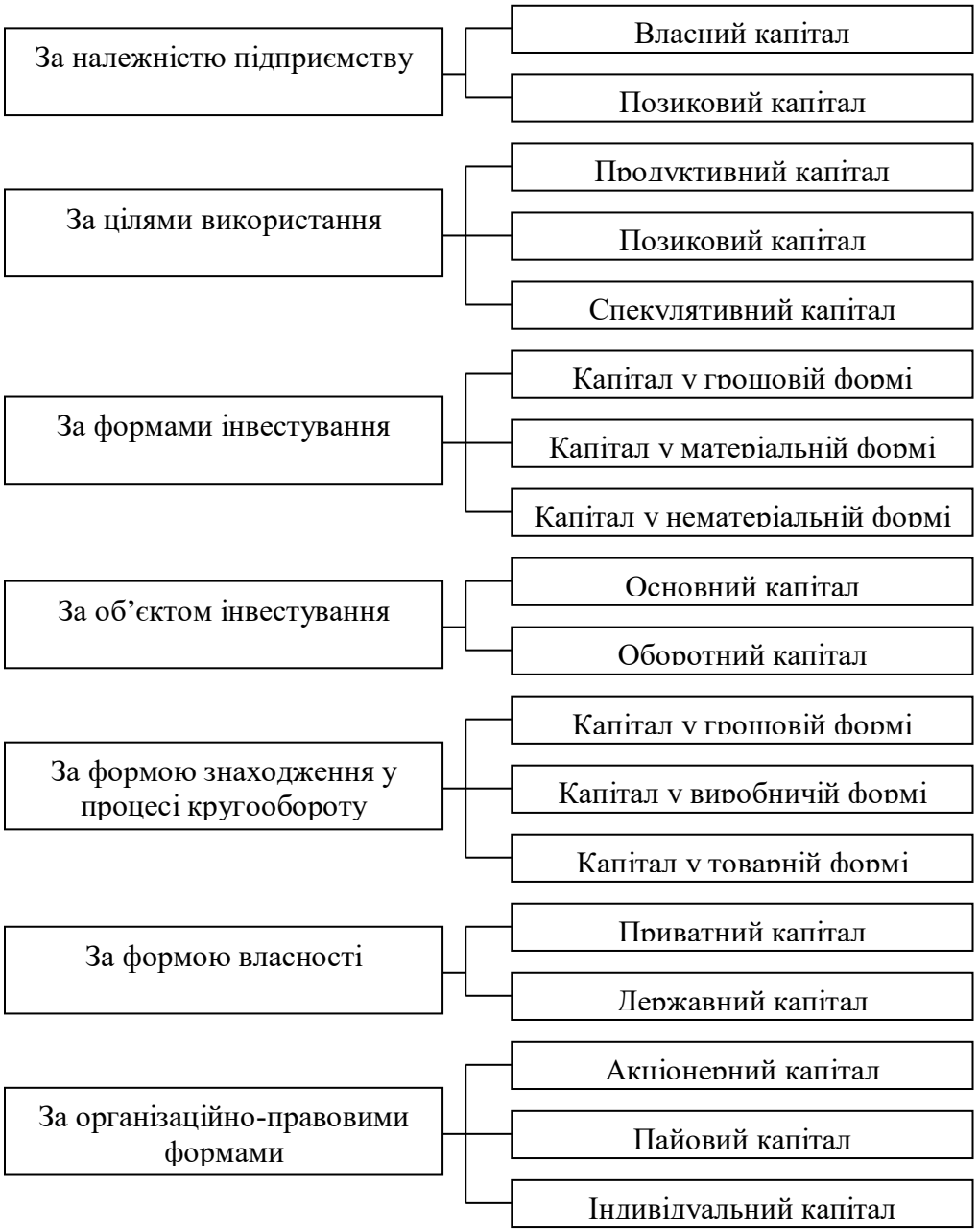

Рисунок 1.1 –Класифікація видів капіталу підприємства.

Резервний капітал - це частина власного капіталу, що спрямовується з прибутку організації на покриття можливих збитків і збитків. Розмір резервного капіталу та порядок його формування визначаються законодавством України та статутом організації.

Нерозподілений прибуток є основним джерелом накопичення майна підприємства чи організації. Це частина валового прибутку, що залишається після сплати податку на прибуток до бюджету та відволікання коштів за рахунок прибутку на інші цілі.

Фонди цільового призначення характеризують чистий прибуток, що спрямовується на промисловий розвиток і розширення підприємства, а також на заходи соціального характеру.

До інших резервів належать резерви, створені на підприємстві у зв'язку з майбутніми витратами, які включаються до собівартості та витрат обігу. Дотації та доходи будуть формуватися за рахунок спеціальних асигнувань з бюджету, позабюджетних фондів, інших організацій і громадян [16].

У складі власного капіталу можна виділити дві основні складові: інвестований капітал, тобто капітал, вкладений власниками в підприємство; і накопичений капітал, тобто капітал, створений у процесі діяльності підприємства.

Вкладений капітал включає номінальну вартість простих і привілейованих акцій, а також додатково оплачений (понад номінальну вартість акцій) капітал. У цю групу зазвичай входять цінності, отримані безкоштовно. Перша складова інвестованого капіталу представлена в балансі статутним капіталом, друга – додатковим капіталом (у частині отриманого емісійного доходу), третя – додатковим капіталом (у частині безоплатно отриманого майна) або соціальний фонд.

Накопичений капітал формується в результаті розподілу чистого прибутку (резервний капітал, нерозподілений прибуток, інші подібні статті). Незважаючи на те, що джерело формування окремих складових накопиченого капіталу однакове – нерозподілений прибуток, цілі та порядок формування, напрями та можливості використання кожної складової істотно відрізняються [37].

Власний капітал формується відповідно до законодавства України, установчих документів та облікової політики. Чинне законодавство визначає обов'язок акціонерного товариства створити два фонди - статутний і резервний. Законодавство не містить іншого обов’язкового переліку фондів, які має створити підприємство, а також нормативів відрахувань з них. Питання

використання резервного та інших фондів товариства належить до виключної компетенції його органів управління].

Позиковий капітал включає кошти або інші майнові активи, залучені для фінансування розвитку підприємства на поворотній основі. Усі форми позичкового капіталу, що використовуються підприємством, утворюють його фінансові зобов'язання, які підлягають погашенню у встановлені строки [16].

За призначенням використання всередині підприємства можна виділити наступні види капіталу: виробничий, позичковий і спекулятивний. Продуктивний капітал характеризує кошти підприємства, вкладені в його операційні активи для виробничо-збутової діяльності.

Позичковий капітал – це та його частина, яка використовується в процесі інвестування в грошові інструменти (короткострокові та довгострокові вклади в комерційних банках), а також фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати, векселі тощо). .

Спекулятивний капітал характеризує ту його частину, яка використовується в процесі здійснення спекулятивних (заснованих на різниці цін) фінансових операцій (купівля деривативів зі спекулятивною метою тощо) [56].

За формами інвестування розрізняють капітал у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, який використовується для формування статутного фонду товариства. Вкладення капіталу в цих формах допускається законом при створенні нових підприємств і збільшенні обсягу їх статутних фондів.

За об'єктом інвестування виділяють основний і оборотний види капіталу підприємства. Основний капітал характеризує ту частину капіталу підприємства, яка інвестована в усі види його необоротних активів, а не тільки в основні засоби, як це часто трактується в літературі.

Оборотний капітал характеризує ту його частину, яка вкладена підприємством у його оборотні активи.

За формою перебування капіталу в процесі кругообігу залежно від стадії загального циклу його кругообігу розрізняють капітал підприємства в грошовій, виробничій і товарній формах.

За формами власності виділяють приватний і державний капітал, вкладений у підприємство в процесі формування його статутного фонду. Такий розподіл капіталу використовується в процесі класифікації підприємств за формами власності.

За організаційно-правовими формами діяльності вони поділяються на акціонерні (капітал підприємств, створених у формі акціонерних товариств), акціонерні (капітал підприємств товариства - товариства з обмеженою відповідальністю, командитного товариства та ін.) та індивідуальний капітал (капітал окремих підприємств – родини тощо)

За характером використання в господарському процесі виділяють оборотний і непрацюючий види капіталу. Оборотний капітал характеризує ту його частину, яка бере безпосередню участь у формуванні доходу та забезпеченні операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Неробочий (або «мертвий») капітал характеризує ту його частину, яка вкладена в активи, які не беруть безпосередньої участі в господарській діяльності підприємства та формуванні його доходу. Прикладом такого типу капіталу є кошти компанії, вкладені в невикористовувані приміщення та обладнання; у виробничих запасах продукції, що знята з виробництва; в готову продукцію, на яку повна відсутність попиту внаслідок втрати нею споживчих якостей тощо.

За характером використання власниками виділяють спожитий і накопичувальний (реінвестований) види капіталу. Споживний капітал після його призначення на цілі споживання втрачає функції капіталу. Воно являє собою дезінвестування підприємства, що здійснюється з метою споживання (вилучення частини капіталу з необоротних і оборотних активів з метою виплати дивідендів, відсотків, задоволення соціальних потреб персоналу тощо). Накопичений капітал характеризує різні форми його зростання в процесі капіталізації прибутку, виплати дивідендів тощо.

За джерелами залучення розрізняють національний (вітчизняний) та іноземний капітали, що інвестуються в підприємство [16].

Наведений перелік не відображає всієї різноманітності видів капіталу, що використовуються в науковій термінології та економічній практиці, але містить необхідні класифікаційні ознаки, які будуть використані в роботі надалі.

Узагальнення наукових підходів до визначення економічної сутності капіталу свідчить про те, що капітал забезпечує не лише процес виробництва, а й є важливим визначальним фактором ефективності діяльності підприємств та є джерелом досягнення конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. .

Розглянута класифікація та особливості функціонування капіталу підприємства дозволяють більш цілеспрямовано управляти ефективністю його використання.

Ефективність використання капіталу підприємства одночасно залежить від двох груп факторів: по-перше, від того, наскільки оптимально поєднані власний і позиковий капітал, довгострокові та короткострокові джерела фінансування інвестиційних потреб підприємства; по-друге, від того, який загальний обсяг інвестицій в основні й оборотні фонди, скільки їх у сфері виробництва й обігу, у грошовій і матеріальній формах і наскільки оптимальним є їх співвідношення.

1.2. Основні принципи та джерела формування капіталу підприємства

Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреби в необхідних активах, збільшення вартості підприємства та отримання вигоди від нього в майбутньому. З огляду на цю мету процес формування капіталу підприємства базується на принципах, наведених на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Принципи фінансування підприємства

Врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Капіталоутворення доцільно пов'язувати із завданням забезпечення господарської діяльності не лише на початковому етапі функціонування підприємства, а й у найближчій перспективі. Це досягається шляхом проведення всіх розрахунків, пов'язаних з перспективами розвитку компанії.

Забезпечення відповідності позикового капіталу розміру оборотних і необоротних активів підприємства. Загальна потреба в капіталі, який необхідний для створення нового підприємства, включає дві групи майбутніх витрат:

– передстартові витрати;

– стартовий капітал.

Передстартові витрати на створення нового підприємства — це відносно невеликі фінансові ресурси, необхідні для розробки бізнес-плану (дослідження ринку, аналіз конкурентів, маркетингове дослідження, наукові розробки тощо). Ці витрати носять одноразовий характер, хоча й потребують відповідних капітальних витрат, і займають незначну частину загальної потреби в ньому.

Стартовий капітал призначений для безпосереднього формування активів нового підприємства (основних засобів, нематеріальних активів, запасів ТМЦ, що забезпечують виробничу діяльність, грошових активів).

Забезпечення оптимальної структури капіталу з точки зору його ефективного функціонування. Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від структури капіталу з позиції його власності. Структура капіталу - це співвідношення власних і залучених коштів, які підприємство використовує в процесі своєї господарської діяльності. Структура капіталу впливає на рівень прибутковості активів і власного капіталу; визначає стан фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а також формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства.

Забезпечення мінімізації витрат за рахунок формування капіталу з різних джерел. Така мінімізація здійснюється в процесі управління вартістю капіталу, під якою розуміють ціну, яку підприємство платить за його залучення з різних джерел. Вартість позикового капіталу, який залучається з різних джерел, зазвичай нижча за вартість власного капіталу. Проте в розрізі окремих джерел залучення позикових коштів вартість капіталу істотно коливається залежно від очікуваного рейтингу кредитоспроможності підприємства, що створюється, форми забезпечення кредиту та інших умов.

Забезпечення високоефективного використання капіталу в процесі господарської діяльності. Реалізація цього принципу забезпечується шляхом максимізації норми рентабельності власного капіталу при прийнятному для підприємства рівні фінансового ризику [72].

В умовах ринкової економіки як власні, так і залучені кошти є основними джерелами формування капіталу підприємств усіх форм власності та організаційно-правового статусу.

За рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел може формуватися як власний, так і позиковий капітал. Склад власних джерел формування капіталу підприємства наведено на рисунку 1.3.

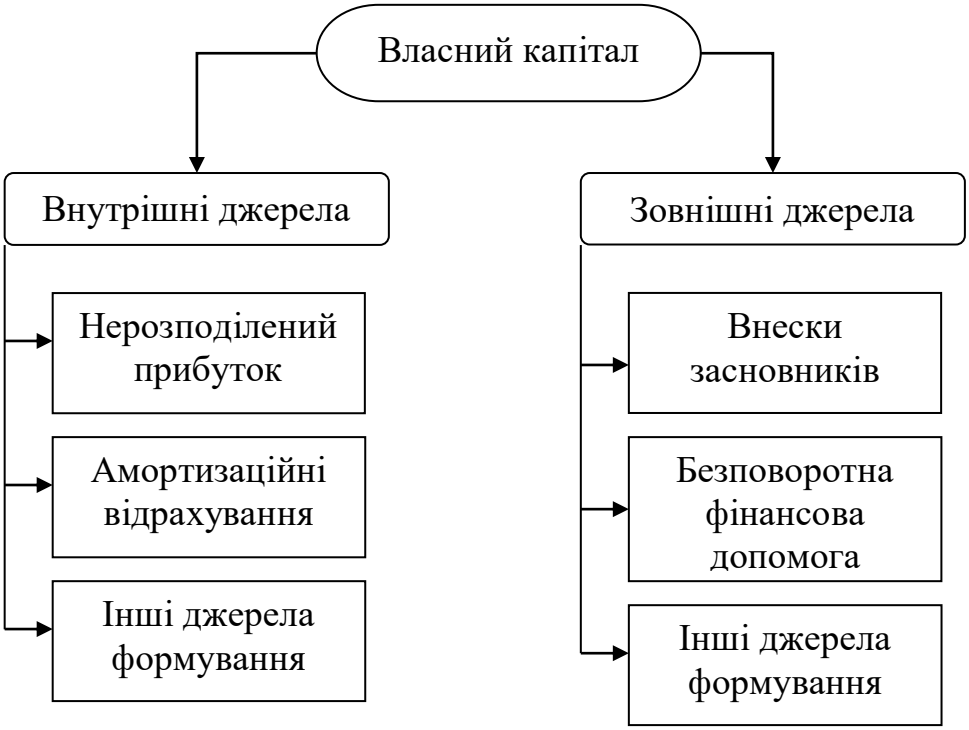

Рисунок 1.3 – Джерела формування власного капіталу підприємства

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить нерозподіленому прибутку. Нерозподілений прибуток - це частина чистого прибутку компанії, яка залишається після виплати доходу власникам і формування резервного капіталу, тобто це сума прибутку, яка реінвестується в підпртємство. Він формує більшість власних фінансових ресурсів, забезпечує збільшення власного капіталу, а відповідно, зростання ринкової вартості підприємства [53].

Значне місце у внутрішніх джерелах займають також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю власних основних

засобів і нематеріальних активів. Однак вони не збільшують розмір власного капіталу підприємства, а є лише засобом його реінвестування.

Інші внутрішні джерела (кошти, отримані від реструктуризації активів) не відіграють істотної ролі у формуванні власного капіталу підприємства [86].

Одним із зовнішніх джерел формування власного капіталу є внески засновників. За рахунок внесків засновників створюється статутний, пайовий капітал, додатковий та інший додатковий капітал.

Статутним капіталом вважається сукупна вартість зафіксованих в установчих документах активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Статутний капітал відображає двоїстість відносин власності і характеризує, з одного боку, фонд власних коштів товариства як юридичної особи, а з іншого — фонд внесків акціонерів або інших учасників у майно товариства.

Статутний капітал - це сукупність коштів фізичних та юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності. Джерелом його формування є обов'язкові та додаткові пайові внески, що надходять від учасників акціонерного товариства [102].

Додатковий капітал як джерело коштів підприємства формується в результаті переоцінки майна або продажу акцій за ціною, вищою за їх номінальну вартість.

Інший додатковий капітал формується за рахунок переоцінки необоротних активів та фінансових інструментів, вартості необоротних активів, безоплатно отриманих підприємством від інших осіб, інших видів додаткового капіталу.

Для окремих підприємств одним із зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів може бути надання їм безоплатної фінансової допомоги (як правило, така допомога надається лише окремим державним підприємствам різного рівня). До інших зовнішніх джерел власного капіталу відносяться безоплатно передані підприємству матеріальні та нематеріальні активи, що враховуються на його балансі [53].

Динамічний приріст власного капіталу характеризує рівень ефективності господарської діяльності підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. І навпаки, зменшення розміру власного капіталу пов'язане з неефективною або збитковою діяльністю.

Крім власного капіталу підприємство використовує у своїй діяльності залучені фінансові ресурси, які формують його пасиви, які розміщуються в активах і передбачають можливе вилучення активів у майбутньому. Джерела формування позикового капіталу підприємства наведені на рисунку 1.4.

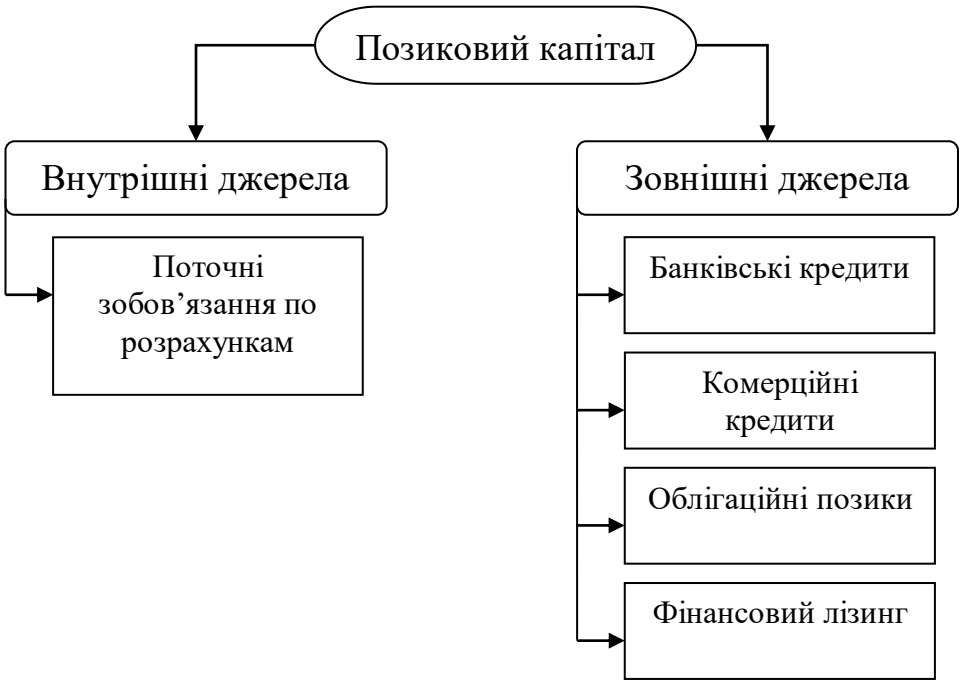

Рисунок 1.4 – Джерела формування позикового капіталу підприємства

До внутрішніх джерел формування позикового капіталу підприємства належать поточні розрахункові зобов'язання. Це найбільш короткостроковий вид кредитних коштів, який використовує компанія. Поточні розрахункові зобов'язання характеризуються такими ознаками: для підприємства поточні розрахункові зобов'язання є безкоштовним джерелом використання позикових коштів; їх величина, виражена в днях обороту, впливає на тривалість фінансового циклу підприємства; сума поточних зобов'язань, сформованих підприємством за розрахунками, прямо пропорційна обсягу виробництва та реалізації продукції; прогнозний розмір поточних зобов'язань за розрахунками

за більшістю видів носить лише розрахунковий характер; розмір поточних зобов'язань за розрахунками за окремими їх видами та по підприємству в цілому залежить від періодичності виплат (погашення зобов'язань) нарахованих коштів.

Розрізняють поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом, з позабюджетними платежами, за страхуванням, за розрахунками з оплатою праці, за розрахунками з учасниками, інші поточні зобов'язання за розрахунками [7].

Щодо зовнішніх джерел формування позикового капіталу підприємства, то пріоритетна роль серед них належить банківському кредиту. Під банківським кредитом розуміються кошти, надані банком клієнту на певний строк під певний відсоток. Банківський кредит є найпростішою і швидкою формою запозичення капіталу в разі недостатності коштів на споживчі та виробничі цілі [21].

Комерційний кредит є товарною формою кредиту. У процесі господарської діяльності підприємства можуть здійснювати взаємне кредитування, оскільки між відвантаженням продукції, товарів, виконанням робіт, наданням послуг та їх фактичною оплатою існує різниця в часі. Використання комерційного кредиту сприяє прискоренню оборотності оборотних коштів, що призводить до зменшення потреби підприємства в кредитних ресурсах і грошових коштах і розширює можливості маневрування оборотними коштами, що сприяє ефективному використанню капіталу підприємства [53] .

Одним із джерел залучення позикових коштів може бути випуск власних облігацій підприємства. Відповідно до нашого законодавства право використовувати таке джерело формування позикового капіталу мають підприємства, створені у формі акціонерних та інших видів господарських товариств [102].

Використання облігаційної позики дозволяє різко збільшити обсяг коштів, які будуть у розпорядженні компанії, а виплати власникам облігацій

найчастіше здійснюються за стабільними ставками, що не піддаються різким коливанням. Однак видача кредиту призводить до збільшення фінансової залежності підприємства, тобто до підвищення фінансового ризику його діяльності. Якщо виплата дивідендів не є обов'язковою для товариства, то розрахунок за зобов'язаннями перед власниками облігацій повинен здійснюватися в обов'язковому порядку незалежно від фінансових результатів поточної діяльності.

Підприємство може використовувати фінансовий лізинг як джерело формування позикового капіталу. Фінансовий лізинг - це договір лізингу, в результаті якого майно, зношене не менше ніж на 60%, переходить у власність лізингоодержувача або викуповується ним за залишковою вартістю. Переваги фінансового лізингу як форми кредитування визначаються тим, що він дає можливість лізингоодержувачу використовувати майно без вилучення значних коштів з обороту, відносити лізингові платежі на собівартість продукції, зменшувати оподатковуваний прибуток. Крім того, підприємства розширюють можливості технічного переоснащення виробництва, особливо в умовах, коли отримати довгостроковий кредит вкрай важко. Як альтернативна форма кредитування лізинг посилює конкуренцію між банками та лізинговими компаніями, що стимулює зниження процентної ставки за кредитом. Сьогодні для багатьох підприємств, які вирішують проблему вибору джерела фінансування, саме фінансовий лізинг є найбільш ефективним механізмом залучення капіталу [47].

При вирішенні питання обґрунтування схеми формування структури капіталу та вибору джерел його фінансування власник підприємства стикається з проблемою вибору фінансування свого підприємства.

Основна роль у фінансуванні підприємства належить власним коштам, оскільки саме використання власного капіталу має ряд переваг і свідчить про високий рівень фінансової стійкості підприємства. Проте будь-яке підприємство в процесі своєї діяльності потребує періодичного використання позикових коштів, що прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів,

забезпечує вищий фінансовий потенціал для розвитку підприємства та вищі можливості підвищення прибутковості. Як показує практика, ефективність використання позикового капіталу вища, ніж власного, але його використання пов’язане з більшим фінансовим ризиком і зниженням фінансової стійкості підприємства.

1.3. Теоретичні концепції структури капіталу

Основою системи управління капіталом є концепція його структури. Процес планування структури капіталу включає дві складові: оптимізацію співвідношення частки боргового фінансування та власних коштів та вибір конкретних фінансових інструментів для залучення капіталу.

Поняття «структура капіталу» є дискусійним і тому потребує чіткого визначення. Традиційно структура капіталу розглядалася виключно як співвідношення власного (власного) і довгострокового позикового капіталу, що пов'язане із забезпеченням можливого рівня фінансового ризику та покриттям фінансових витрат за рахунок залучення лихварів. Проте, розширюючи сферу практичного використання поняття структури капіталу, деякі економісти пропонують включати до складу позичкового капіталу різні види короткострокових фінансових зобов’язань. Це доцільно у разі неможливості залучення довгострокових кредитів або вичерпаної кредитної спроможності підприємства. Використання короткострокових зобов'язань як джерела фінансування діяльності підприємства дозволяє зменшити потребу в капіталі.

Огляд економічної літератури свідчить про існування різних підходів до вивчення структури капіталу. Більшість економістів вважають, що структуру капіталу слід розглядати як усі види власного, так і позикового капіталу підприємства. При цьому до складу власного капіталу має входити не лише його первісно інвестована сума (акціонерний капітал, який бере участь у формуванні статутного фонду товариства), а й частка у вигляді певних резервів і фондів, створених у результаті діяльності компанії та нерозподіленого

прибутку. Виходячи з цього позичковий капітал необхідно розглядати з урахуванням фінансового лізингу, комерційного кредиту, кредиторської заборгованості тощо [24]. Проте одні дослідники під структурою капіталу розуміють співвідношення власного та довгострокового позикового капіталу, інші – власного капіталу, довгострокового позикового капіталу та короткострокового банківського кредиту, треті – усіх форм власного та позикового капіталу [15]. Г.Б. Полякова окремо виділяє бюджетні асигнування або субсидії [83]. О.В. Клейнін вважає, що структура капіталу повинна включати як фінансові, так і економічні ресурси, які використовуються в процесі господарської діяльності підприємства [46].

Узагальнюючи точки зору різних вчених, можна стверджувати, що структура капіталу - це співвідношення всіх форм власних і позикових коштів, які використовуються підприємством з метою формування активів.

Серед теоретичних основ управління формуванням капіталу однією з базових є теорія його структури. Це зумовлено тим, що теоретична концепція структури капіталу є основою для вибору низки стратегічних напрямків фінансового розвитку підприємства, які забезпечують зростання його ринкової вартості. Існує дві основні схеми формування структури капіталу:

– змішане фінансування, яке передбачає формування капіталу як за рахунок власних коштів, так і за рахунок позикових коштів, які залучаються в різних частках;

– повний самофінансування, що передбачає формування капіталу підприємства тільки за рахунок власних коштів і резервів, що відповідають організаційно-правовій формі підприємства.

Переважними критеріями прийняття рішень щодо вибору оптимальних форм фінансування є:

– Рентабельність. Необхідно прорахувати, як та чи інша форма фінансування вплине на прибуток, враховуючи, з одного боку, платність кредитних ресурсів, а з іншого боку, можливість збільшення доходу та

прибутку при розрахунку власного капіталу. капіталу, що підвищує інвестиційний рейтинг підприємства.

– Платоспроможність. Зі збільшенням частки позикових джерел фінансування зростає обсяг боргових зобов'язань, а отже, ризик неплатоспроможності.

– Фінансова незалежність. Збільшення зовнішніх джерел фінансування може вплинути на втрату автономії та незалежності підприємства у прийнятті рішень.

– Мінімізація оподаткування. При позиковому капіталі можуть виникати податкові переваги: виплата відсотків за позиками зменшує прибуток як базу оподаткування, а виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку, тобто прибутку, зменшеного на податкові платежі [66].

Структура капіталу відіграє провідну роль у формуванні ринкової вартості підприємства. Цей зв'язок опосередковується середньозваженою вартістю капіталу. Тому поняття структури капіталу доцільно вивчати разом із поняттям вартості капіталу та поняттям ринкової вартості підприємства.

У теорії структури капіталу виділяють наступні теоретичні концепції:

– традиційна концепція;

– поняття байдужості;

– компромісна концепція;

– поняття конфлікту інтересів.

Вони базуються на різних підходах до можливості оптимізації структури капіталу підприємства та визначенні пріоритетних факторів, що визначають механізм оптимізації.

Традиційна концепція структури капіталу базується на твердженні, що вартість власного капіталу компанії завжди вища за вартість позикового капіталу. Дана концепція механізму оптимізації структури капіталу передбачає: за рахунок збільшення частки позикового капіталу зменшується показник середньозваженої вартості капіталу підприємства і, відповідно, зростає ринкова вартість підприємства.

Практичне використання даної концепції передбачає максимальне використання позичкового капіталу в господарській діяльності підприємства (це може призвести до втрати фінансової стійкості та банкрутства). Тому така однофакторна модель формування структури капіталу піддається критиці.

Основою концепції байдужості (теорії Модільяні-Міллера) є положення про те, що оптимізація неможлива ні за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу, ні за критерієм максимізації ринкової вартості підприємства, оскільки вона не впливають на ці показники.

У процесі розробки цієї концепції функціонування ринку капіталу існують певні обмеження:

– ринок ідеальний;

– на ринку діє єдина безризикова процентна ставка;

– всі підприємства можна класифікувати за рівнем ризику діяльності на основі показників розміру очікуваного доходу та ступеня ймовірності його отримання;

– вартість залученого капіталу не пов’язана з чинною системою оподаткування прибутку;

– витрати, пов’язані з його купівлею та продажем, не включаються до розрахунку вартості окремих елементів капіталу.

З урахуванням положень і основних умов ця концепція передбачає, що ринкова вартість підприємства, а відповідно і середньозважена вартість його капіталу, не залежить від структури капіталу (правило ІММ). У своїх подальших дослідженнях, усунувши низку обмежень, автори цієї концепції були змушені визнати хибність своїх тверджень [120].

Компромісна концепція структури капіталу (модифікована теорія Модільяні-Міллера) базується на передумові, що структура капіталу формується під впливом певних умов, які визначають відповідність рівня прибутковості ризику капіталу, який використовує підприємство. Це поняття включає в механізм формування структури капіталу певні реальні умови функціонування економіки та ринку:

– врахування фактору оподаткування прибутку, який суттєво впливає на формування вартості окремих елементів капіталу, а відповідно і на його структуру;

– врахування ризику банкрутства, пов'язаного з недосконалою структурою капіталу [115].

Зміст компромісної концепції капіталу зводиться до того, що в умовах реального функціонування ринку капіталу на цей показник впливає багато факторів, які мають протилежну спрямованість впливу на ринкову вартість підприємства. Ці фактори своїм сукупним впливом формують певне співвідношення рівня рентабельності та ризику використання капіталу підприємства за умов іншої структури. Рівень рентабельності капіталу визначає показник його середньозваженої вартості, а рівень ризику формує показник частки залученого капіталу в загальній сумі та породжує загрозу банкрутства підприємства. При цьому кожна компанія самостійно обирає рівень прибутковості та ризику в процесі формування структури капіталу.

В основу концепції конфлікту інтересів при формуванні капіталу підприємства покладено теорію асиметричної інформації, сигнальну теорію, теорію моніторингу витрат тощо.

Теорія асиметричної інформації базується на припущенні, що ринок капіталу не ідеальний. Реальний ринок надає неадекватну інформацію учасникам про перспективи розвитку компанії. Асиметрія проявляється в тому, що керівники підприємства мають більш достовірну інформацію, ніж інвестори та кредитори.

Теорія сигналів базується на теорії асиметричної інформації. Він базується на припущенні, що ринок капіталу надсилає відповідні сигнали інвесторам і кредиторам про перспективи розвитку підприємства на основі поведінки менеджерів.

Теорія моніторингу витрат (теорія контролю витрат) базується на різних інтересах і рівні поінформованості власників і кредиторів підприємства. Кредитори прагнуть контролювати ефективність використання наданого

капіталу з метою забезпечення його повернення. Витрати включені в процентну ставку, яку сплачує компанія. З урахуванням витрат зі збільшенням частки залученого капіталу зростає середньозважена вартість капіталу і, відповідно, зменшується ринкова вартість підприємства [121].

Існує альтернативна теорія пошуку оптимальної структури капіталу фірми - теорія ієрархії. Ця теорія не передбачає будь-якого конкретного (запланованого) співвідношення боргу до власного капіталу. Керівники компанії при виборі джерел фінансування намагаються вибрати джерело вищої ієрархії, тобто джерело з найменшими витратами на залучення і найменшим ризиком. При цьому спочатку використовуються внутрішні джерела фінансування, а вже потім зовнішні, при виборі яких знову пріоритетним джерелом вищої ієрархії є кредит (менш ризикований і найбільш доступний). Теорія є радше спробою описати реальну поведінку менеджерів у вирішенні питань фінансування, ніж науковим обґрунтуванням вибору такої структури капіталу, яка максимізувала б вартість фірми [58].

Враховуючи зазначені теорії, основними критеріями оптимізації структури капіталу можна визначити:

– оптимальний рівень прибутковості та ризику;

– мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства;

– максимізація ринкової вартості підприємства.

Використовуючи різні джерела формування капіталу підприємства, фінансові менеджери намагаються оптимізувати структуру капіталу з метою зниження його середньозваженої вартості – середньої винагороди за всіма джерелами фінансування. Середньозважена вартість капіталу є основним критерієм оцінки ефективності капіталоутворення підприємства.

Для оптимізації структури капіталу підприємства з метою максимізації його вартості доцільно застосовувати комбінований підхід, який поєднує комерційну концепцію та теорію ієрархії, а також нейтралізує їх недоліки в умовах української економіки. Відкоригована теорія ієрархії не суперечить інтересам власників компанії і, принаймні, завжди мінімізує ризики та витрати

компанії при пошуку джерел фінансування. Відповідно до цієї теорії, якщо фірма не потребує капіталу із зовнішніх джерел, то фірма фінансується виключно за рахунок власних коштів. Такий підхід є цілком прийнятним в українських умовах, оскільки власний капітал є одним із найдешевших і найменш ризикованих джерел капіталу в Україні. Якщо фірмі доводиться залучати капітал із зовнішніх джерел, то, згідно з теорією скоригованої ієрархії, необхідно шукати найменш ризикований капітал, який має мінімальну вартість. Для пошуку такого джерела фінансування доцільно використовувати налагоджений компромісний режим/

Таким чином, у результаті проведеного теоретичного дослідження визначено економічну сутність та джерела формування капіталу сучасних підприємств. Досліджено також теоретичні концепції структури капіталу, які базуються на різних підходах до можливості його оптимізації.

Таким чином, за результатами досліджень різних точок зору щодо визначення економічної сутності капіталу ми вважаємо, що капітал підприємства – це запас економічних благ у формі грошей, ресурсів і засобів, який акумулюється через заощадження і залучається власником до господарського процесу як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання прибутку, які функціонують в економічній системі на основі ринкових принципів і пов’язані з факторами часу, ризику. і ліквідність.

Рівень ефективності господарської діяльності підприємства визначається цілеспрямованим формуванням його капіталу. Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних активів та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов його ефективного використання. Капітал підприємства формується як за рахунок власних, так і за рахунок позикових джерел. Основним джерелом фінансування є власний капітал, однак будь-яке підприємство потребує періодичного використання позикових коштів, що прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів, забезпечує більш високий фінансовий потенціал для розвитку підприємства та більші можливості для підвищення прибутковості. Використовуючи різні

джерела формування капіталу підприємства, фінансові менеджери намагаються оптимізувати структуру капіталу з метою зниження його середньозваженої вартості – середньої винагороди за всіма джерелами фінансування.

1.4. Методичні підходи до оптимізації структури капіталу підприємства

Правильно обрана стратегія управління капіталом на підприємстві є запорукою його ефективного функціонування. Оптимізація структури капіталу є важливою складовою стратегії.

Для оптимізації структури капіталу важливе значення має співвідношення власного та позикового капіталу підприємства, оскільки від раціонального співвідношення власних та позикових коштів залежить результат діяльності підприємства та його майбутній стан. З цього випливає, що завданням менеджменту має бути формування найбільш прийнятної для ефективної діяльності структури капіталу підприємства.

Єдиної методики оптимізації структури капіталу, за допомогою якої підприємство визначало б оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, не існує.

Термін «оптимізація структури капіталу» визначається як співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого підприємство отримає максимальний прибуток і рентабельність. Приведемо декілька визначень оптимальної структур капіталу:

І. Оптимальною структурою капіталу слід вважати таку, яка максимізує ринкову вартість підприємства [15].

2. Оптимальною структурою капіталу можна вважати таку, коли зберігається найбільш ефективна пропорційність між прибутковістю та фінансовою стійкістю підприємства [89].

Множинність критеріїв оптимізації структури конкретного підприємства спонукає менеджерів вибирати найбільш ефективний з них, виходячи зі свого суб'єктивного ставлення до фінансового ризику [118].

Тому оптимізація структури капіталу є важливим етапом аналізу капіталу, який полягає у визначенні оптимального співвідношення між власними коштами, що приносять прибуток, і позиковими коштами, зверненими в грошову форму в обмін на зобов'язання їх повернути, за якого досягається максимальна ефективність підприємства.

Основними завданнями оптимізації структури капіталу є:

– формування структури капіталу, яка б забезпечувала розвиток підприємства;

– створення умов, за яких компанія отримує максимальний прибуток.

Оптимізація структури капіталу підприємства здійснюється за наступними етапами (рисунок 1.5).

Основною метою аналізу капіталу підприємства є виявлення тенденцій динаміки обсягу та складу капіталу в передплановому періоді, їх вплив на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу.

Рисунок 1.5 – Зміст основних етапів процесу оптимізації структури

Аналіз капіталу компанії проводиться в кілька етапів. На першому етапі аналізу роз[illegible] складових елементів капіталу в порівнянні з динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції; визначено співвідношення власного та позикового капіталу, його тенденції: досліджено співвідношення довго- та короткострокових фінансових зобов’язань у складі позикового капіталу.

На другому етапі аналізу розглядається система коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, яка визначається структурою його капіталу. Аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити ступінь стійкості його фінансового розвитку та рівень фінансових ризиків, що породжують загрозу банкрутства.

На третьому етапі аналізу оцінюється ефективність використання окремих елементів капіталу в цілому.

Оцінюючи основні чинники, що визначають формування структури капіталу, слід враховувати, що єдиних рецептів ефективного співвідношення власного та позикового капіталу не тільки для однотипних підприємств, а й для одного підприємства при різних етапах свого розвитку та з різною кон'юнктурою товарних і фінансових ринків. Водночас існує ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів, врахування яких дає змогу цілеспрямовано формувати

структуру капіталу, забезпечуючи умови для його найбільш ефективного використання на кожному конкретному підприємстві. Основними з цих факторів є:

– галузеві особливості операційної діяльності підприємства. Характер цих ознак визначає структуру активів підприємства та їх ліквідність. Підприємства з високим рівнем капіталомісткості виробництва та високою часткою необоротних активів мають, переважно, нижчий кредитний рейтинг і змушені орієнтувати свою діяльність на використання власного капіталу. Крім того, характер галузевої специфіки визначає різну тривалість операційного циклу, позиковий капітал може бути використаний підприємством більшою мірою;

– етап життєвого циклу підприємства. Підприємства, які перебувають на ранніх стадіях життєвого циклу і мають конкурентоспроможну продукцію, можуть залучити для свого розвитку більшу частку позикового капіталу. Однак для таких підприємств вартість цього капіталу може бути вищою за середньоринкову, тому вони мають вищий рівень фінансових ризиків, що враховується їх кредиторами. При цьому підприємства, які перебувають на стадії зрілості, повинні більшою мірою використовувати власний капітал;

– кон'юнктура товарного ринку. Чим стабільніша кон'юнктура цього ринку, а, відповідно, стабільний попит на продукцію підприємства, тим вищим і безпечнішим є використання позичкового капіталу. І навпаки, в умовах несприятливої економічної ситуації та скорочення обсягів реалізації продукції використання позичкового капіталу швидко породжує зниження рівня прибутку та ризик втрати платоспроможності; за такого стану речей необхідно швидко знизити коефіцієнт фінансового важеля за рахунок зменшення обсягу використання позичкового капіталу;

– ситуація на фінансовому ринку. Залежно від стану цієї кон'юнктури вартість позичкового капіталу зменшується. При значному збільшенні цієї величини диференціал фінансового важеля може досягти від'ємного значення (коли використання позичкового капіталу призведе до різкого зниження рівня фінансової рентабельності, а в окремих випадках і до збиткової операційної

діяльності). У свою чергу, при значному зниженні цієї величини різко знижується ефективність використання довгострокового позикового капіталу. Також ситуація на фінансовому ринку впливає на вартість залучення акціонерного капіталу із зовнішніх джерел – із зростанням рівня кредитного відсотка зростають і вимоги інвесторів до норми прибутку на вкладений капітал

– рівень операційної прибутковості. При високому значенні цього показника підвищується кредитний рейтинг підприємства і розширюється потенціал можливого використання позикового капіталу. Однак практично цей потенціал іноді залишається незатребуваним через те, що при високому рівні рентабельності підприємство має можливість задовольнити додаткові потреби в капіталі за рахунок більш високого рівня капіталізації отриманого прибутку. У цьому випадку власники воліють інвестувати отриманий прибуток у власне підприємство, що забезпечує високий рівень прибутковості капіталу, що знижує питому вагу використання позикових коштів;

– коефіцієнт операційного левериджу. Зростання прибутку підприємства забезпечується спільним проявом ефекту операційного та фінансового левериджу, тому підприємства зі зростаючим обсягом реалізації продукції, які мають низький коефіцієнт операційного левериджу, можуть значно збільшити коефіцієнт фінансового левериджу, тобто використовувати значну частину позикових коштів у загальній сумі капіталу;

– ставлення кредиторів до підприємства. Як правило, при оцінці кредитоспроможності підприємства кредитори керуються власними критеріями, які іноді не збігаються з критеріями оцінки власної кредитоспроможності підприємства;

– рівень оподаткування прибутку. В умовах низьких ставок податку на прибуток або використання компанією податкових пільг на прибуток різниця у вартості власного капіталу та капіталу, залученого із зовнішніх джерел, зменшується. Це пов'язано з тим, що ефект податкового коригувальника при використанні позикових коштів зменшується. У цих умовах більш прийнятним

є формування капіталу із зовнішніх джерел шляхом емісії акцій (залучення додаткового акціонерного капіталу). Водночас при високій ставці оподаткування прибутку ефективність залучення позикового капіталу значно зростає;

– фінансовий менталітет власників і керівників підприємства. Неприйняття високих рівнів ризиків формує консервативний підхід власників і менеджерів до фінансування розвитку підприємства, в якому його основою є власний капітал. І навпаки, прагнення отримати високу рентабельність власного капіталу, незважаючи на високий рівень ризиків, формує агресивний підхід до фінансування розвитку підприємства, при якому позиковий капітал використовується в максимально можливому обсязі;

– рівень концентрації власного капіталу. Щоб зберегти фінансовий контроль над управлінням підприємства (контрольний пакет акцій або контрольну суму акціонерного внеску), власники підприємства не бажають залучати додатковий власний капітал із зовнішніх джерел, навіть незважаючи на сприятливі для цього умови [91].

З урахуванням цих факторів управління структурою капіталу на підприємстві зводиться до двох основних напрямів:

– встановлення оптимальних для підприємства рівнів використання власного та позикового капіталу;

– забезпечення отримання підприємством необхідних видів і розмірів капіталу для досягнення розрахункових показників його структури [90].

Оптимальною можна назвати таку структуру джерел, яка сформувалася в результаті оптимізації за різними критеріями.

Для оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності використовується механізм фінансового левериджу.

Фінансовий леверидж характеризує використання підприємством позикових коштів і його вплив на зміну норми прибутку на володіння капіталом. Інакше кажучи, фінансовий леверидж - це об'єктивний фактор, який виникає з появою позикових коштів у розмірі використовуваного

підприємством капіталу і дає йому можливість отримати додатковий прибуток на власний капітал.

Показник, який відображає рівень додаткового прибутку, створеного власним капіталом при різних рівнях використання позикових коштів, називається ефектом фінансового важеля, який можна визначити за такою формулою:

$$ЕФЛ = (1 - С_{пп}) \times (К_{вра} - С_{в}) \times (\frac{ПК}{ВК}) \quad , (1.1)$$

де Спп – ставка податку на прибуток;

Квра – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

Св – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %;

ПК – середня сума залученого капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу.

Серед науковців немає єдиної думки щодо розрахунку коефіцієнта валової рентабельності активів. Одні з них вважають, що вона визначається як відношення валового прибутку до середньої вартості активів [15]. Існує точка зору, що це відношення чистого прибутку до середньої вартості активів [121]. Вважаємо, що коефіцієнт валової рентабельності активів слід розраховувати як відношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до середньої вартості активів підприємства. При цьому в певному обсязі будуть враховані всі результати діяльності підприємства, як доходи, так і витрати.

Розглядаючи формулу розрахунку ефекту фінансового левериджу, можна виділити три основні складові.

Податковий коректор (1- Спп) показує, як саме змінюється ЕФЛ через різні рівні оподаткування доходу. Податковий коректор фінансового левериджу практично не залежить від діяльності підприємства, оскільки ставка податку на прибуток встановлюється законодавством.

Диференціал фінансового левериджу (Квра - Св) характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів підприємства та середньою

сумою відсотків за залучені ресурси. Саме ця складова показує, чи приносять отримані позики прибуток чи збиток власному капіталу.

Додатковий прибуток буде виявлено лише за позитивного значення диференціала, якщо рівень валового прибутку, створюваного активами компанії, перевищує середній розмір відсотків за використаний кредит.

Це пов'язано з тим, що як коефіцієнт валової рентабельності активів (Квра), так і середня процентна ставка кредиту (Св) є відносними показниками. Перший показує, скільки гривень валового прибутку генерує кожна гривня активів підприємства, другий – скільки гривень відсотків підприємство сплачує за кожну гривню позикових коштів у вигляді банківських кредитів. Якщо Kvra більше Sv - кредити генерують прибуток на власний капітал; якщо навпаки - використання позик приносить збитки власному капіталу. Чим вище позитивне значення диференціалу фінансового важеля, тим вищим, за інших рівних умов, буде його ефект. У разі від'ємного значення диференціала запозичені позики принесуть збитки замість додаткового прибутку. У цьому випадку обслуговування кредитів здійснюватиметься за рахунок власного прибутку. Слід зазначити, що диференціал відрізняється високою динамікою, тому вимагає постійного контролю.

У разі залучення нових кредитних ресурсів із від’ємним або незначно додатним значенням диференціалу (при вже наявних запозиченнях) слід вживати заходів щодо підвищення коефіцієнта валової рентабельності активів за рахунок збільшення валового прибутку та зменшення валового прибутку. сума активів.

Коефіцієнт фінансового важеля (ПК/ВК) характеризує величину використаного підприємством позикового капіталу в розрахунку на одиницю власного капіталу. Коефіцієнт фінансового левериджу – це важіль, що вказує на позитивний або негативний ефект, який отримується за рахунок відповідного значення його диференціала. При додатному значенні диференціала збільшення коефіцієнта фінансового левериджу позитивно вплине на збільшення коефіцієнта рентабельності власного капіталу, і, навпаки, при від’ємному

значенні диференціала збільшення коефіцієнта фінансового важеля призведе до збільшення темпів зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу[91].

Одним із найпоширеніших критеріїв оптимізації структури капіталу є мінімізація витрат на залучення його основних елементів. Процес цієї оптимізації базується на попередній оцінці вартості власного та позикового капіталу за різних умов його залучення та здійсненні багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

Середньозважена вартість капіталу показує середню норму прибутку, яку очікують (вимагають) інвестори, інвестуючи в підприємство.

Співвідношення власного і позикового капіталу, при якому досягається мінімальна середньозважена вартість, дозволить максимізувати ринкову вартість підприємства.

Слід зазначити, що застосування критерію мінімізації WACC усуває основний недолік, пов'язаний із використанням показників минулої діяльності підприємства, який притаманний показникам прибутковості за даними бухгалтерського обліку. Проте такий критерій не є кінцевим показником оптимальної структури капіталу, оскільки за інших рівних умов вартість капіталу мінімізується за рахунок використання лише позикового капіталу, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства, а тому доцільно використовувати критерій мінімізації WACC одночасно з критерієм допустимого рівня фінансових ризиків, що дозволяє встановити необхідні межі регулювання структури капіталу, в межах яких фінансові ризики (ризик часткового або повного неповернення позичених коштів, ризик несплата відсотків, ризик банкрутства тощо) будуть нижче свого критичного рівня.

Слід також враховувати, що при зниженні вартості залучення капіталу вартість компанії зростає лише тоді, коли зміна структури капіталу не робить негативного впливу на грошовий потік. Це свідчить про те, що навіть якщо вартість джерел фінансування підприємства буде мінімізована в результаті залучення нового позикового капіталу, зниження допустимого рівня ризику призведе до скорочення майбутніх грошових потоків і зниження вартості

фірми, що, у свою чергу, суперечить основним цілям фінансового менеджменту.

Методика оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків пов'язана з процесом диференційованого вибору фінансування різних складових активів підприємства. Для цього всі активи підприємства поділяються на три групи:

– необоротні активи,

– постійна частина оборотних активів (незмінна частина їх загального розміру, яка не залежить від сезонних та інших коливань обсягу операційної діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, довгострокового постачання та цільового призначення). Іншими словами, розглядається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідних підприємству для здійснення поточної операційної діяльності;

– змінна частина оборотних активів (змінна частина загального розміру, яка пов'язана із сезонним зростанням обсягів реалізації продукції, необхідністю формування в окремі періоди діяльності підприємства запасів товарів для сезонного зберігання, раннього доставки та цільового призначення.У складі цієї змінної частини оборотних активів виділяють максимальну та середню потребу в них) [116].

Існує три основні підходи до фінансування різних груп активів підприємства, а саме: консервативний підхід; компромісний підхід; агресивний підхід (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Принципові підходи до фінансування активів підприємства

Склад активів підприємства	Консервативний підхід	Помірний або компромісний підхід	Агресивний підхід
Змінна частина оборотних активів	короткостроковий позиковий капітал	короткостроковий позиковий капітал	короткостроковий позиковий капітал

Постійна частина оборотних активів	довгостроковий позиковий капітал+власний капітал	довгостроковий позиковий капітал+власний капітал	довгостроковий позиковий капітал+власний капітал
Необоротні активи	-	-	

Консервативний підхід до формування оборотних активів передбачає не тільки повне задоволення поточних потреб у всіх їх видах, що забезпечує нормальний хід операційної діяльності, а й створення великих обсягів їх резервів на випадок непередбачених труднощів із забезпеченням підприємства сировиною і матеріалами, погіршення внутрішніх умов виробництва, затримки стягнення дебіторської заборгованості, активізація попиту споживачів тощо. Такий підхід гарантує мінімізацію комерційних і фінансових ризиків, але негативно позначається на ефективності використання оборотних активів – їх оборотності та рівень прибутковості.

Поміркований підхід до формування оборотних активів спрямований на забезпечення повного задоволення поточних потреб у всіх їх видах і створення нормальних страхових сум для них на випадок найбільш типових збоїв у процесі операційної діяльності підприємства. При такому підході забезпечується співвідношення між рівнем ризиків і рівнем ефективності використання оборотних активів для реальних економічних умов.

Агресивний підхід до формування оборотних активів полягає в мінімізації всіх форм страхових резервів за окремими видами цих активів. За відсутності збоїв у процесі операційної діяльності такий підхід до формування оборотних активів забезпечує найвищий рівень ефективності їх використання. Проте будь-які збої в здійсненні нормального ходу операційної діяльності, викликані дією внутрішніх або зовнішніх факторів, призводять до значних фінансових втрат через зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції. Залежно від свого ставлення до фінансових ризиків власники або керівники підприємства обирають один із наведених вище варіантів фінансування активів [89].

Способи визначення оптимального співвідношення власного та позикового капіталу можна зобразити в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Методи оптимізації структури капіталу

Метод	Сутність	Переваги
За критерієм мінімізації його вартості	Заснований на виборі найдешевших джерел фінансування активів підприємства	Дозволяє вибрати найдешевші джерела фінансування підприємства
За критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності	Заснований на розрахунку ефекту фінансового важеля. Підприємство зацікавлене в зростанні економічної рентабельності активів і рентабельності власного капіталу	Дозволяє при визначенні оптимальної структури капіталу враховувати зростання вартості власного капіталу підприємства
За критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків	Вибір джерел фінансування має бути поміркованим, для різних складових активів підприємства він не обов'язково має бути єдиним	Дозволяє диференціювати можливі джерела капіталу для забезпечення стабільного фінансового стану підприємства

Останнім етапом процесу оптимізації структури капіталу підприємства є формування показника цільової структури капіталу. Межі максимально прибуткової та мінімально ризикової структури капіталу дають змогу визначити поле вибору його конкретних величин на певний період. У процесі його відбору враховуються розглянуті раніше фактори, що характеризують індивідуальні особливості діяльності певного підприємства. Прийняте остаточне рішення з цього питання дає змогу сформувати показник «цільової структури капіталу» на майбутній період, відповідно до якого він у подальшому буде формуватися на підприємстві шляхом залучення фінансових коштів із відповідних джерел.

Оптимізація структури капіталу є однією з центральних проблем фінансового менеджменту, яка полягає у визначенні такого співвідношення власних і позикових коштів, за якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства. При отриманні та дослідженні економічної інформації, виходячи з показників критеріїв оптимізації структури капіталу, можна більш ефективно управляти капіталом підприємства.

Під час дослідження методики оцінки капіталу підприємства розглянуто різні підходи до аналізу його використання та запропоновано комплексну методику, результати якої є основою підвищення ефективності використання капіталу. У роботі сформовано науково обґрунтовану систему показників, яка дає змогу одночасно проаналізувати функціонування капіталу підприємства з точки зору його натуральних форм і фаз обігу, а потім простежити, які його властивості слід коригувати. для більш ефективної роботи капіталу. Також досліджено вплив вартості капіталу на діяльність підприємства та методичні підходи до формування найбільш доцільної структури капіталу. Фінансове благополуччя підприємства та результати його діяльності залежать від того, який капітал є в розпорядженні підприємства, наскільки оптимальна його структура та наскільки доцільно він трансформується в основний і оборотний капітал.

Рр РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ»

2.1. Організаційно-правові основи функціонування підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «БУДЕНЕРГОТОРГ» скорочене найменування ТОВ «Буденерготорг», засноване та діє на підставі Статуту, Законодавства України, Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, КЗпП України та іншими нормативно-правовими актами.

Засновником підприємства є фізична особа. Адреса підприємства – Україна, 36023, Полтавська область, місто Полтава, вулиця Колективна, будинок 8

Товариство з моменту його державної реєстрації є юридичною особою приватного права. На час реєстрації основним видом діяльності згідно КВЕД-2010 Клас 47.52 – роздрібна торгівля залізними виробами, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах.

На протязі останніх чотирьох років основним видів економічної діяльності згідно КВЕД-2010: Клас 43.99 є «Інші спеціалізовані будівельні роботи», зокрема

1) будівельні роботи, спеціалізовані на одному аспекті, що поєднує різні види споруд, і які вимагають спеціалізованих навичок або устаткування: будівництво фундаментів, у т.ч. забивання паль; волого- та водоізоляційні роботи; зневоложення будівель; проходку шахтних стволів (шурфів); установлення сталевих конструкцій; гнуття сталевої арматури; укладання цегли та каменю; установлення риштовань, робочих площадок та їх демонтаж, крім надання їх в оренду; установлення димоходів і промислових печей; роботи, що вимагають спеціалізованих вимог доступу і певних навичок роботи на висоті, а

також використання відповідного устаткування й оснащення, наприклад, роботи на висотних спорудах;

2) підземні роботи;

3) будівництво відкритих плавальних басейнів;

4) очищення паром, піскоструминне оброблення та інші подібні роботи для зовнішніх стін будівель;

5) оренда кранів та іншого будівельного устаткування з оператором, яке розміщене на будівельному майданчику.

У таблиці 2.1 наведені дані про обсяги виробництва продукції (виконаних робіт, наданих послуг) ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.1 – Аналіз обсягів реалізованої продукції, робіт, послуг за видами економічної діяльності ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 рр.

Види економічної діяльності	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення			
				2022 до 2020		2022 до 2021	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%
Загальнобудівельні роботи	553	453	91	-462	-83,5	-362	-80,0
Субпідрядні будівельні роботи з використанням палевдавлюючої мобільної установки (ПВУ)	3132	2061	364	-2768	-88,3	-1697	-82,3
Усього по підприємству	3685	2514	455	-3229	-87,7	-2059	-81,9

Здійснивши аналіз обсягів реалізації продукції, робіт, послуг послуг ТОВ «Буденерготорг» 2020-2022 роки, можна зазначити, що обсяги загальнобудівельних та субпідрядних будівельних робіт на підприємстві скоротились у 2022 році порівняно з 2020 роком з 3685 тис.грн. до 455 тис.грн. – на 3229 тис грн. або у 8,1 рази, порівняно з 2021 роком на 2059 тис.грн. або у 5,5 рази (рисунок 2.1). Різке зменшення обсягів реалізованої продукції, робіт, послуг за видами економічної діяльності ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» 2022 році порівняно з попередніми роками спричинили військові дії рф на території України.

У загальному обсязі робіт та послуг ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» на субпідрядні будівельні роботи з використанням палевдавлюючої мобільної установки (ПВУ) припадало у 2020 році 85,0% (3132 тис.грн.), у 2021 році – 82% (2061 тисс.грн.). у 2022 році 80,0% (364 тис.грн.)

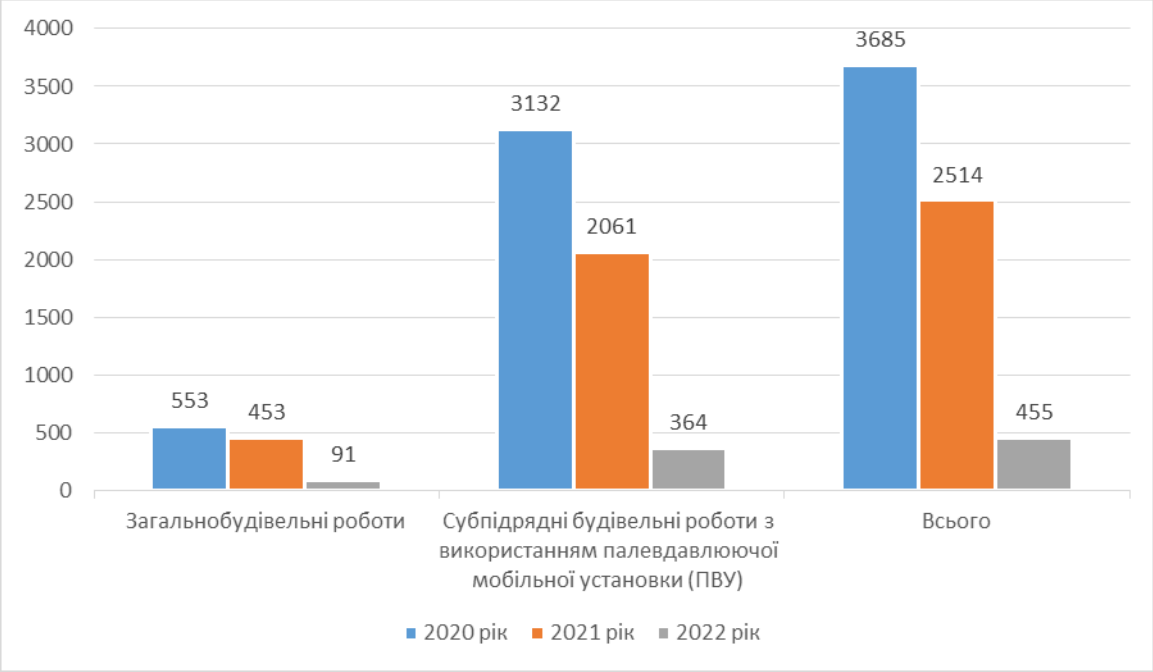

Рисунок 2.1 – Обсяги реалізованої продукції, робіт, послуг за видами економічної діяльності ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 рр

Висока питома вага субпідрядних будівельних робіт обумовлена застосуванням унікальної технології з використанням мобільної установки статичного вдавлювання при монтажі забивних паль (рисунок 3.2). Переваги системи ПВУ в підготовці фундаменту під будівництво полягають у тому, ця технологія дає можливість занурювати палі в умовах щільної забудови, в історичних центрах міст, поблизу старих і аварійних споруд, в зсувних зонах та інших місцях, де заборонено занурювати палі ударним методом і віброзануренням.

Технологія статичного преса є найбільш ефективною й продуктивною в порівнянні з іншими методами будівництва пальових фундаментів. Палевдавлююча установка-копер здійснює заглиблення паль безударно з допомогою статичного тиску, при цьому не створює шуму й дискомфорту для

навколишніх, не має негативного руйнуючого впливу на сусідні спорудження через вібрації та порушення щільності грунту.

Вдавлення паль є найкращим розв'язком для будівництва фундаменту в умовах, де неприпустимі динамічні й шумові впливи на навколишнє середовище.

Рисунок 2.2 – Палевдавлююча мобільна установка статичного вдавлювання

Метод вдавлення паль незамінний у місцевостях з піщаним, торф'янистим, глинистим ґрунтом, при високому рівні грунтовых вод.

Це найбільш доцільний метод будівництва в умовах щільної міської забудови, оскільки машина може працювати безпосередньо поруч із існуючими будинками на невеликих майданчиках

Палевдавлююча установка застосовується при монтажі залізобетонних паль (різного перетину), труб і шпунтів, забивних (монолітних і пустотілих), набивних та оболонкових опор.

Занурення палі в грунт відбувається під дією плавно наростаючого статичного навантаження. Дана технологія поглиблення не порушує цілісності самої опори і відноситься до найефективніших способів занурення паль в грунт.

Попит на використання палевдавлюючих мобільних установок статичного вдавлювання у будівництві власне і спричинив зміну виду

економічної діяльності ТОВ «Буденерготорг» з «Роздрібна торгівля залізними виробами, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах.ми та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах» (КВЕД-2010 Клас 47.52) на «Інші спеціалізовані будівельні роботи» (КВЕД-2010 Клас 43.99).

Далі розглянемо організаційну структуру управління послугами ТОВ «Буденерготорг». Організаційна структура управління – це впорядкована сукупність взаємопов’язаних елементів, що перебувають між собою в стійких взаємозв’язках, які забезпечують їх функціонування та розвиток як єдиного цілого.

Для реалізації процесу управління створюється організаційна структура управління, між учасниками якої розподіляються цілі, завдання і функції, а також обов’язки, права і відповідальність за їх реалізацію, тоді структура управління розглядається як форма поділ і кооперація праці. Він визначається своїми складовими ланками та ієрархічними рівнями управління. Кожен рівень характеризується власним набором посилань. Відносини між ланками управління підтримуються зв'язками (взаємовідносинами, комунікаціями), які зазвичай поділяються на горизонтальні та вертикальні.

ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» є відносно простою виробничою системою, тому має влише організацій у диференціацію, що виражається в структурному поділі на певні підрозділи. Організаційна структура управління підприємством яка має лінійно-функціональний тип, представлена на рисунку 2.3.

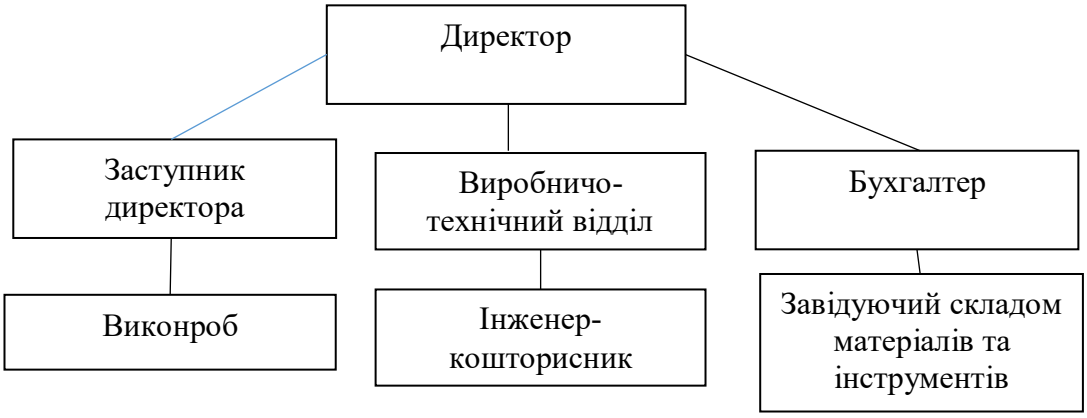

Рисунок 2.3 – Організаційна структура ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ»

ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» очолює директор, який координує діяльність підприємства та його працівників, а також контролює діяльність підприємства та представляє його інтереси на різних рівнях тощо.

Директор підприємства:

– визначає, формулює, планує, реалізує та координує всі види діяльності підприємства;

– визначає напрямки розвитку підприємства у формуванні цінової, кредитно-банківської, податкової та страхової політики, соціальної та зовнішньоекономічної діяльності;

– організовує роботу та ефективну взаємодію виробничих та інших структурних підрозділів підприємства, спрямовує їх діяльність на досягнення високих темпів розвитку та вдосконалення виробництва і продукції;

– забезпечує відповідність спеціалізованих будівельних робіт кращим вітчизняним зразкам з метою задоволення потреб замовників у відповідних видах продукції, виконаних робііт, наданих послуг, підвищення продуктивності праці, ефективності виробництва та якості продукції на основі широкого впровадження нової техніки і прогресивної технології, організації виробництва. праці, виробництва та управління, вдосконалення господарського механізму;

– спрямовує діяльність трудового колективу на досягнення високих економічних і фінансових результатів тощо.

Бухгалтер ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» забезпечує раціональну організацію бухгалтерського обліку та звітності на підприємстві та в його підрозділах на основі максимальної централізації обліково-розрахункових робіт та використання сучасних технічних засобів та інформаційних технологій, прогресивних форм і методів бухгалтерського обліку. і контроль, формування і своєчасне подання повної і достовірної бухгалтерської інформації про діяльність підприємства, його майновий стан, доходи і витрати, а також розробку і здійснення заходів, спрямованих на зміцнення фінансової дисципліни.

2.2. Аналіз зовнішнього середовища діяльності підприємства

Особливістю будівельної галузі є те, що для реалізації деяких видів робіт підприємство вимушене залучати велику кількість постачальників, деяких брати собі в підрядники, бо фронт робіт в будівельній галузі дуже великий, і виконувати всі роботи одній фірмі майже неможливо.

Наступним фактором середовища безпосереднього впливу є споживачі. Споживачами продукції та послуг будівельних організацій частіше за все виступають замовники.

Наступним фактором є конкуренти. Для будь-якої сфери діяльності важко переоцінити вплив конкурен тів. Загальновизнаним є факт що саме конкуренція як основа ринкової економіки є рушієм прогресу та, як результат, забезпечує максимальний рівень задоволеності споживача. Але з точки зору бізнесу конкуренція – це перш за все постійна боротьба не тільки за споживача, але і за ресурси, капітал, технології.

Одним із найвпливовіших факторів зовнішнього середовища (як прямого середовища, так і опосередкованого) є держава. Як відомо, держава в ринковій економіці здійснює на підприємства як непрямий вплив, перш за все через податкову систему, державну власність і бюджет, так і прямий – через законодавчі акти.

Якщо розглядати саме будівельну галузь, то слід визначити ще такий фактор, як маркетингові посередники. Маркетингові посередники – фірми, які допомагають підприємству щодо реалізації та пошуку замовників. У будівельній галузі до них належать фірми-посередники та рекламні агенції, які співпрацюють з будівельною організацією. Будівельні фірми суттєво залежать від кількості замовлень, так званого «портфеля замовлень», і резуль-татом діяльності маркетингових посередників є як раз кількість цих замовлень,

Ще одним фактором безпосереднього впливу є контактні аудиторії. Контактні аудиторії підприємства – це будь яка група, яка проявляє реальний

або потенційний інтерес до організації або впливає на її здатність досягати зазначених цілей. У будівельній галузі є такі контактні групи: засоби масової інформації та внутрішні контактні групи, до яких належать працівники та службовці конкретного підприємства. Оцінкою впливу контактних аудиторій є ступінь позитивного або негативного ставлення до діяльності того чи іншого підприємства.

Загальний стан економіки та тенденції її розвитку час від часу змінюють економічне середовище господарювання. При аналізі впливу цього фактора необхідно звертати увагу на такі чинники, як інфляція, рівень зайнятості населення, рівень доходів та платоспроможності населення тощо. Залежно від цих факторів та економічних умов, що створилися на ринку, кожне підприємство коригує стратегію своєї діяльності. Для однієї фірми зміни можуть поліпшити стан справ, у той час, як для іншої можуть призвести до банкрутства.

Під соціокультурними факторами розуміють такі життєві цінності, традиції, норми поведінки, менталітет, які сформувалися в конкретному суспільстві та вплива- ють на прийняття управлінських рішень.

Політичні чинники є абсолютно унікальними для кожної країни. Ці фактори мають постійно бути в полі зору менеджменту фірми. . При будь-якій зміні в політичній ситуації не може бути такого варіанта, щоб абсолютно всі представники ринку виграли від цього.

Наступним фактором зовнішнього середовища є екологічна безпека. До основних факторів впливу на довкілля, які слід вра- ховувати і прогнозувати в підприємницькій діяльності, належать: обсяги викидів у середовище забруднюючих та отруйних речовин.

Демографічні чинники також відносять до факторів опосередкованого впливу. Відштовхуючись від назви, тут мова йде по кількість населення. Якщо прив’язати це до діяльності будівельної організації, то прикладом може бути підвищення попиту на квартири під час де- мографічного «буму», коли кількість населення збільшується і треба його забезпечити житлом.

Характеристику факторів, що впливають на економічну безпеку будівельних організацій, наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Характеристика факторів зовнішнього середовища, що впливають на економічну безпеку будівельних організацій

Фактор	**характеристика**	
Прямого впливу	Постачальники	Фізичні або юридичні особи, які забезпечують підприємство різними видами ресурсів та послуг (наприклад, науково-дослідницькі інститути, підприємства тепло-енергетичного постачання, підрядні будівельно-монта-жні організації, транспортні підприємства, ремонтні та складські підприємства тощо
	Споживачі	Самовиживання і виправдання існування організації залежить від її здібності знаходити споживача результатів її діяльності та задовольняти його запити
	Конкуренти	Як основа ринкової економіки є рушієм прогресу та забезпечує максимальний рівень задоволеності споживача
	Податки	Основний вплив держави та її органів на стан підприємства реалізується шляхом встановлення рівня податків та розміру дотацій і інвестицій
	Маркетингові посередники	Фірми, які допомагають підприємству щодо реалізації та пошуку замовників
	Контактні аудиторії	Це будь яка група, яка проявляє реальний або потенційний інте-рес до організації або впливає на її зданість досягати зазначених цілей (наприклад, засоби масової інформації та внутрішні контактні групи, до яких належать працівники та службовці конкретного підприємства)
Непрямого впливу	Економічні	Загальний стан економіки та тенденції її розвитку час від часу змінюють економічне середовище господарювання
	Політичні	Зміни політичного курсу країни, акцент на більшому співробітництві з одними країнами та санкціонування чи обмеження діяльності з іншими має великий вплив на підприємства, особливо якщо це підприємства з іноземними інвестиціями
	Соціо-культурні	Життєві цінності, традиції, норми поведінки, менталітет, які сформувалися в кон- кретному суспільстві та впливають на прийняття управлінських рішень
	Екологічні	Обсяги викидів у середовище забруднюючих та отруйних речовин; рівень фізичного (електромагнітного, радіаційного, теплового) впливу на середови- ще; надійність і соціально-екологічна безпека виробничих систем і великих технологічних утворень
	Науково-техноло-гічні	Від якості устаткування, модернізації та впровадження нових технологій залежить якість продукції, ціна продукції та час, витрачений на її виробництво
	Демогра-фічні	Кількість населення
	Геогр-афічні	Будівництво розпочинається за умови підписання контракту, де зазначені конкретні координати майбутнього об’єкта. У зв’язку з цим для кожного випадку розробляється індивідуальний конструкторсько-виробничий план, який враховує: рельєф,

		вітрове навантаження, сейсмічну активність, температурний режим тощо

2.3. Аналіз економічного та фінансового стану підприємства

Розпочнемо аналіз економічного та фінансового стану підприємства з аналізу персоналу та ефективності його використання. Узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічне виробництво продукції одним працівником (таблиця 2.3). Велике значення для збільшення обсягів продукції, робіт, наданих послуг та підвищення ефективності виробництва має достатня забезпеченість підприємств працівниками. продукції, її собівартості, прибутку та інших економічних показників**.**

Таблиця 2.3 – Аналіз продуктивності праці ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Показники	Одиниці виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року до 2020 року	
					+/-	%
1. Обсяг виробництва продукції, робіт, послуг	тис. грн.	3685	2514	455	-3229	-87,7
2. Середньоспискова чисельність працівників	осіб	24	7	3	-21	-81,5
3. Середньоспискова чисельність робітників	осіб	22	6	2	-20	-80,9
4. Питома вага робітників у складі персоналу підприємства	%	91,7	85,7	66,7	-25,0	
5. Фонд оплати праці працівників	тис. грн.	3295	1092	486	-2809	-85,3
6. Середньорічна продуктивність праці:						
- одного працівника	тис. грн./ особу	153,5	359,2	151,7	-1,8	-1,9
- одного робітника	тис. грн./ особу	167,5	419,	227,6	60,1	35,9
7. Середньомісячна заробітна плата одного	грн.	11441	13000	13500	2059	18,0

працівника						

У 2020-2022 роках на підприємстві ТОВ «Буденерготорг» відбулося значне скорочення обсягів робіт та послуг, передбачених статутом інших спеціалізованих будівельних робіт. У 2020 році обсяги спеціалізованих будівельних робіт становили 3685 тисяч гривень, у 2021 році – вже 2514 тисяч гривень, у 2020 році – лише 488 тисяч гривень. – у 8,1 разів менше, ніж у 2020 році та в 5,5 разів менше, ніж у 2021 році. Зі зменшенням обсягів спеціалізованих будівельних робіт чисельність працюючих у 2022 році зменшилась на 21 особу порівняно з 2020 роком та на 4 особи порівняно з 2021 роком, за досліджуваний період середньооблікова чисельність працівників зменшилась у 7,6 рази (рисунок 2.5).

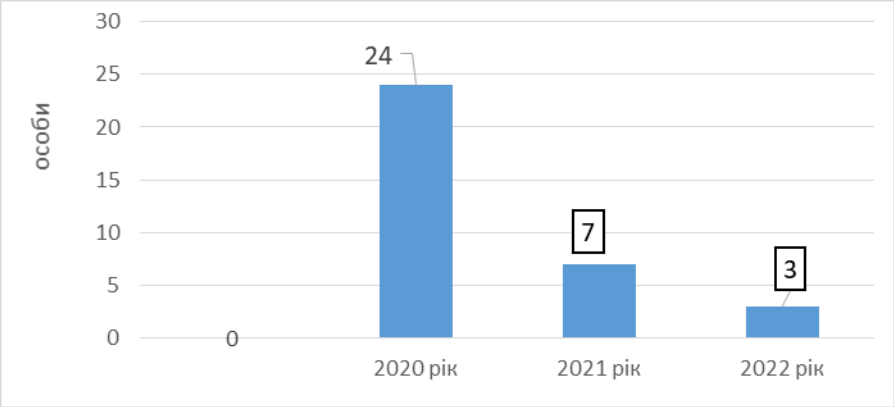

Рисунок 2.5 – Динаміка середньооблікової чисельності працівників ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Ефективність використання трудових ресурсів відображають показники продуктивності праці одного працівника. У 2022 році порівняно з2020 роком, продуктивності праці одного працівника зменшилась на 1,8 тис. грн./особу. або на 24,9%, та в порівнянні з 2021 роком зменшилась на 207,5 тис. грн./особу. або в 2,4 рази (рисунок 2.6).

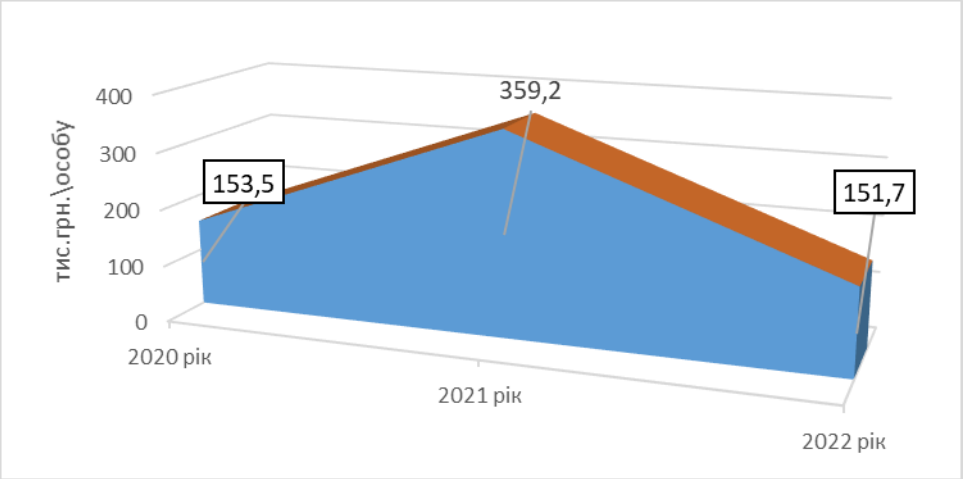

Рисунок 2.6 – Динаміка продуктивності праці одного працівника ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Фонд оплати праці працівників за аналізований період зменшився з 3295 тис. грн. у 2020 році до 486 тис. грн. у 2022 році – на 2809 тис. грн. або в 6.8 рази. За цей же період середньомісячна заробітна плата одного працівника зросла на 2059 грн. або 18%.

Розглянемо склад та структуру майна (необоротних та оборотних активів) ТОВ «Буденерготорг» (табл. 2.4)

Таблиця 2.4 – Динаміка стану майна ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки, тис.грн.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
		2020	2021	2022	Відхилення			
					Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	**Усього майна**	**15638**	**9673**	**9746,3**	**-5891**	**-37,7**	**73**	**0,8**
1.1	**Необоротні активи**	**229**	**182**	**90,8**	**-138**	**-60,3**	**-91**	**-50,0**
	у % до п.1	1,5	1,9	0,9	**-1,4**		**-1,0**	
1.2.	**Оборотні активи**	15409	9492	9655,5	-5754	-37,3	164	1,7
	у % до п.1	**98,5**	**98,1**	**99,1**	**1,4**		**1,0**	
1.2.1	Запаси	5711	4107	3870	-1841	-32,2	-237	-5,8
	у % до п.1.2	37,1	43,3	40,1	3,0		-3,2	
1.2.2	Дебіторська заборгованість	7615	3307	3712	-3903	-51,2	405	12,2
	у % до п.1.2	49,4	34,8	38,4	-11,0		4,0	
1.2.3	Гроші та їх еквіваленти	12	6	2,4	-10	-80,2	-4	-61,9
	у % до п.1.2	0,1	0,1	0,0	-0,1		-0,1	
1.2.4	Інші оборотні активи	2071	2071	2071,1	0	0	0	0

	у % до п.1.2	13,4	21,8	21,4	8,0		-0,4	

З даних таблиці 2.4 видно, що вартість майна ТОВ «Буденерготорг» у 2022 році становила 9746,3 тис. грн. та зменшилась порівняно з 2020 роком на 5891 тис. грн. (на 62,3%), але порівняно з 2021 роком дещо зросла на 73 тис. грн. (на 0,8%).

У досліджуваному періоді зменшення вартості майна ТОВ «Буденерготорг» у 2022 році порівняно з 2020 роком зумовлено як зменшенням необоротних активів (на 138 тис. грн. або на 60,3%), так і оборотних активів (на 5754 тис. грн. або на 37,3%) (рисунок 2.7).

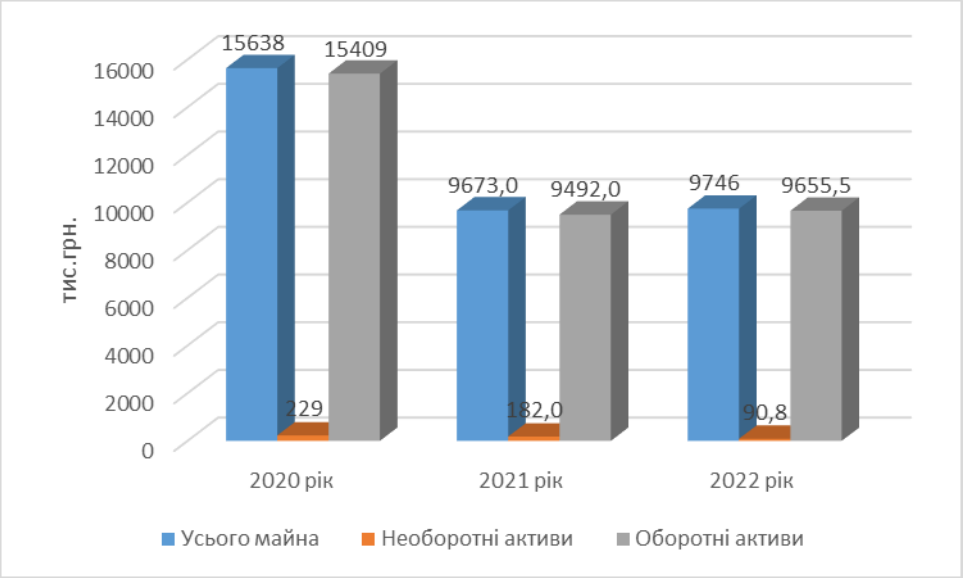

Рисунок 2.7 – Динаміка необоротних та оборотних активів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Частка необоротних активів у загальній вартості всіх активів ТОВ «Буденерготорг» незначна – у 2020 році 1,5%, у 2021 році 19%, у 2022 році 1,0% зросла з 41,9% у 2017 році до 49,7% у 2018 році та 53,5% у 2019 році. Відповідно, частка оборотних активів зросла з 98,5% у 2020 році та 98,1% у 2021 році до 99,0% у 2022 році відповідно.

Динаміка джерел фінансування діяльності ТОВ «Буденерготорг»у 2020-2022 роках наведена в таблиці 2.5.

Майно ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роках складалося виключно із зовнішніх запозичень. Аналізуючи джерела формування майна ТОВ

«Буденерготорг», слід зазначити, що товариство не має власного капіталу, відсутній також статутний капітал. Взагалі власний капітал має від'ємне значення за рахунок неоплоченого капіталу у 2020 році в сумі 1829 тис.грн., у 2021 році в сумі 1601 тис.грн., у 2022 році в сумі 1600,6 тис.грн. Майно ТОВ «Буденерготорг» у 2020-2022 роках формувалось виключно за рахунок короткострокових позик, у 2020 році за рахунок короткострокових кредитів у сумі 2074 тис.грн., кредиторської заборгованості за товари у сумі 14869 тис.грн. та кредиторської заборгованості за розрахунками у сумі 527 тис.грн. В послідуючі 2021 та 2022роки майно підприємства формувалось виключно за

Таблиця 2.5 – Динаміка джерел формування майна ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки роки, тис.грн.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
					Відхилення			
		2020	2021	2022	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	**Джерела формування майна**	15638	9673	9746,3	-5891	-37,7	73	0,8
1.1	**Власний капітал – усього**	**-1829**	**-1601**	**-1600,6**	**229**	**12,5**	**0,6**	**0**
	у % до п.1	**-11,7**	**-16,6**	**-16,4**	**4,7**		**-0,2**	
1.1.1	Зареєстрований (пайовий) капітал.							
	у % до п.1.1							
1.1.2	Неоплочений капітал	-1829	-1601	-1600,6	229	**12,5**	**0,6**	**0**
	у % до п.1.1	**-11,7**	**-16,6**	**-16,4**	**4,7**		**-0,2**	
1.2.	**Позиковий капітал**	17467	11274	11346,9	-6120	-35,1	73	0,6
	у % до п.1	111,7	116,6	116,4	**4,7**		**-0,2**	
1.2.1	**Довгострокові позики**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
1.2.2.	**Короткострокові позики, разом**	**17467**	**11274**	**11346,9**	**-6120**	**-35,1**	**73**	**0,6**
	у % до п.1.2	100,0	100,0	100,0	-	-	-	-
1.2.2.1	Короткострокові кредити	2071	0	0	-2071	0,00	0	0
	у % до п.1.2.2	11,9	0	0	0	0	0	0
1.2.2.2	Кредиторська заборгованість за товари	14869	11274	11346,9	-3522	76,31	73	100,64
	у % до п.1.2.2	85,1	100,0	100,0	14,9		0	
1.2.2.3	Кредиторська	527	0	0	-527	0	0	0

	заборгованість за розрахунками							
	у % до п.1.2.2	3,0	0,0	0,0	0	0	0	0

за рахунок кредиторської заборгованості за товари у сумі відповідно 11274 тис.грн. та 11346,9 тис.грн.

Важливою складовою майна ТОВ «Буденерготорг» є основні засоби. У таблиці 2.6 наведено дані про стан та рух основних засобів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.6 – Аналіз стану та руху основних засобів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
					Відхилення			
		2020	2021	2022	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	Вартість основних засобів на кінець року (первісна вартість), тис. грн.	319	319	319,4	0	0	0	0
2	Знос основних засобів, тис. грн.	91	138	228,6	138	в 2,5 рази	91	в 1,7 рази
3	Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	228	181	90,4	-137,6	-60,3	90,6	-50,1
4	Вартість основних засобів, які надійшли протягом року, тис. грн.	0	0	0	0	0	0	0
5	Вартість основних засобів, які вибули протягом року, тис. грн.	3	0		0	0	0	0
6	6. Коефіцієнт зносу	0,285	0,433	0,716	0,431		0,28	
7	7. Коефіцієнт придатності	0,715	0,567	0,284	-0,431		-0,28	
8	8. Коефіцієнт оновлення	0	0	0	0	0	0	0
9	9. Коефіцієнт вибуття	0	0	0	0		0	

Первісна вартість основних засобів за період 2020-2022 роки практично не змінювалась і складала 319 тис.грн. Протягом періоду, що аналізується, нові

основні фонди не надходили, не вибувало зношене обладнання. За рахунок зносу основних засобів коефіцієнт зносу зріс з 0,285 у 2020 році до 0,433 у 2021 році та до 0,716 у 2022 році, відповідно коефіцієнт придатності зменшився з 0,715 у 2020 році до 0,567 у 2021 році та до 0,284 у 2022 році.

Одним з найважливіших завдань формування та оптимізації капіталу підприємства підприємства в сучасних умова є підвищення ефективності використання основних засобів. Ступінь впливу вирішення цього завдання оцінюється шляхом аналізу динаміки показників ефективності використання основних засобів (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Аналіз показників ефективності використання основних засобів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки.

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
					Відхилення			
		2020	2021	2022	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	3685	2514	455	-3229	-87,7	-2059	-81,9
2	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	2	251	0,4	-2	-	-	-
3	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	319	319	319	0	0	0	0
4	Середньоспискова чисельність працівників, осіб	24	7	3	-21	-81,5	-4	-70,8
5	Фондовіддача, грн./грн.)	11,54	7,87	1,42	-10,11	-87,6	-6,45	-81,9
6	Фондомісткість, грн./грн.	8,7	12,7	70,1	61,4	в 7,1 рази	57,4	в 4,5 рази
7	Фондоозброєність праці, тис. грн./особу	13,31	45,63	106,47	93,16	в 8,0 рази	60,84	в 2,3 рази
8	Рентабельність основних засобів, %	0,6	78,7	0	-0,6		-78,7	

Дані таблиці 2.7 дають підстави зробити висновок, що за 2020-2022 роки. чистий дохід ТОВ «Буденерготорг» суттєво скоротився – у 2022 році порівняно

з 2020 роком доходність підприємства зменшилась у 8,1 рази, порівняно з 2021 ь роком – у 5,5 рази. У 2020 р. компанія отримала прибуток у розмірі 2 тис.грн., у 2021 році – 251 тис.грн., у 2022 році – лише 0,4 тис.грн. Вкрай низька прибутковість операційної діяльності у 2020 та 2022 роках негативно відбилася на показниках ефективності використання основних засобів ТОВ «Буденерготорг» – фондовіддача знизилася з 11,51 грн./грн. у 2020 році до 7,87 грн./грн. у 2021 році та до 1,42 грн./грн. у 2022 році. Фондомісткість зросла з 8,7 грн/грн у 2020 році до 70,1 грн/грн у 2022 році. Динаміку показників фондовіддачі наведено на рисунку 2.8.

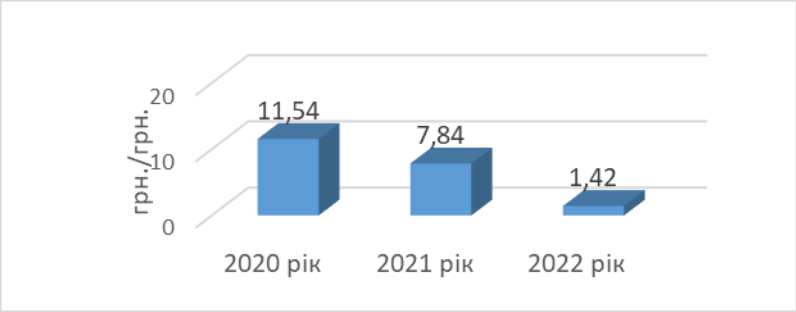

Риунок 2.8– Динаміка фондовіддачі ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Зважаючи на те, що капітал компанії у 2020-2022 роки був сформований виключно за рахунок оборотних засобів доцільно провести аналіз змін складу, структури та динаміки оборотних засобів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 раки (таблиця 2.8).

За даними таблиці 2.8 можна зробити такі висновки. Загальна вартість оборотних активів у 2022 році порівняно з 2020 роком зменщилась на 5754 тис. грн. або на 37,3%, порівняно з 2021 роком – збільшилась на 164 тис. грн., або на 1,7%. У 2022 році порівняно з 2020 роком запаси, в тому числі виробничі запаси, зменшились на 1841 тис. грн. або на 32,2%, порівняно з 2021 роком зменшилась на 237 тис. грн. або на 5,8 відсотка.

Порівняно з 2020 роком дебіторська заборгованість у 2022 році зменшилась на 3903 тисяч гривень. або на 51,2%, порівняно з 2021 роком –

збільшилась на 405 тис. грн. або на 12,2 відсотка. Динаміку складу оборотних активів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки наведено на рисунку 2.8.

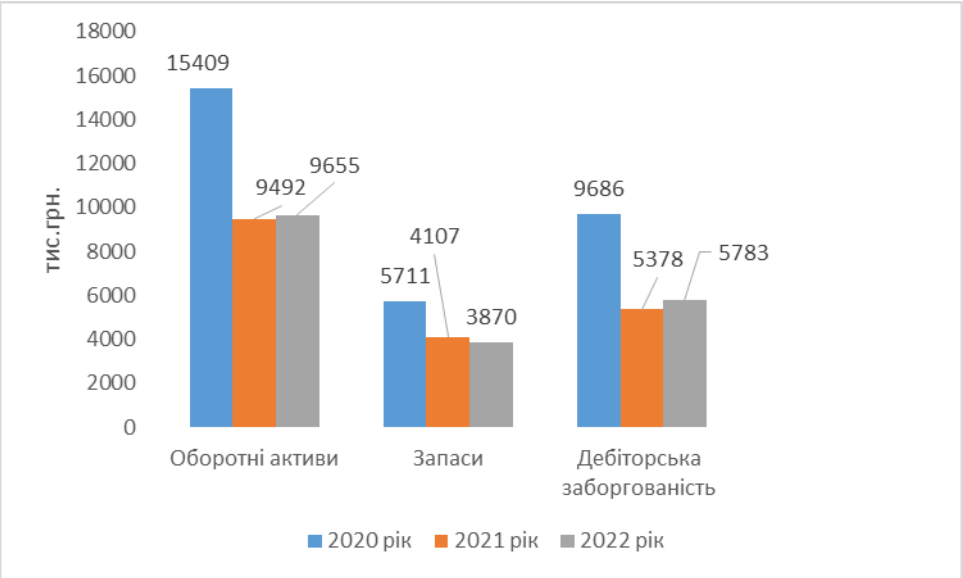

Рисунок 2.8 – Динаміка складових обротних активів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Щодо структури оборотних активів, то питома вага запасів у складі оборотних активів змінювалася в діапазоні 37,1% у 2020 році до 43,3% у 2021 році, 40,1% у 2022 році, а частка дебіторської заборгованості як складової обротних активів у 2020 році склала 62,9%, у 2021 році 56,7% у 2022 році 59,9%

Зменшення дебіторської заборгованості у складі оборотних активів відбулося за рахунок зменшення товарів, робіт та послуг (з 7615 тис. грн. у 2020 році до 3712 тис. грн. у 2022 році або в 2.1 раза, в структурі оборотних активів з питома вага дебіторської заборгованості зменшилась з 49,4% до 38,4%).

Структура оборотних активів ТОВ «Буденерготорг» у 2022 році представлена на рисунку 2.9.

Таблиця 2.8 – Динаміка змін складу та структури оборотних засобів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

№	Показники, джерело інформації/порядок розрахунку	На кінець 2020 року		На кінець 2021 року		На кінець 2022 року		Відхилення			
								2022 рік до 2020 року		2022рік до 2021 року	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	Темп росту,%	тис. грн.	Темп росту,%
	Оборотні активи, тис. грн.	**15409**	**100,0**	**9492**	**100,0**	**9655**	**100,0**	**-5754**	**-37,3**	**164**	**1,7**
з них:											
1	**Запаси**	**5711**	**37,1**	**4107**	**43,3**	**3870**	**40,1**	**-1841**	**-32,2**	**-237**	**-5,8**
1.1.	виробничі запаси	5711	37,1	4107	43,3	3870	40,1	-1841	-32,2	-237	-5,8
1.2.	товари	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	**Дебіторська заборгованість**	**9686**	**62,9**	**5378**	**56,7**	**5783**	59,9	**-3903**	**-51,2**	**405**	**12,2**
2.1.	за товари, роботу, послуги	7615	49,4	3307	34,8	3712	38,4	-3903	-51,2	405	12,2
2.2.	з бюджетом	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.3.	Інша поточна дебіторська заборгованість	2071	13,4	2071	21,8	2071,1	21,5	0	0	0	0
3	**Гроші та їх еквіваленти**	**12**	**0,1**	**6**	**0,1**	**2,4**	0	**-10**	**-80,2**	**-4**	**-61,9**

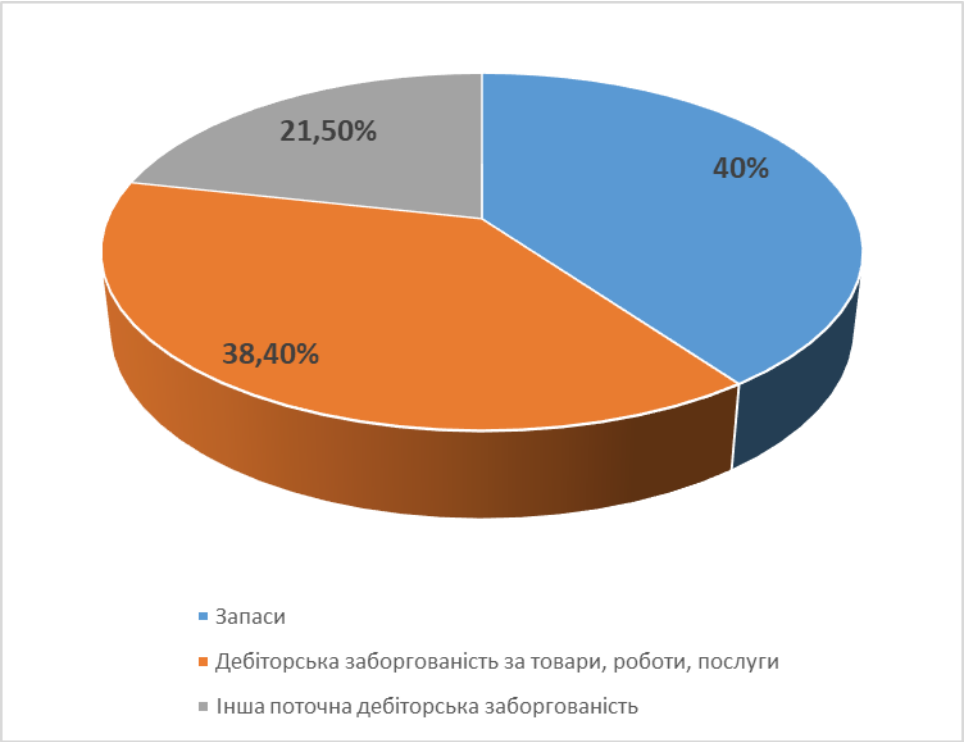

Рисунок 2.9 – Структура оборотних активів ТОВ «Буденерготорг» у 2022 році, %

Важливою складовою аналізу оборотних активів є розрахунок показників ефективності їх використання, зокрема коефіцієнтів оборотності оборотних активів (табл. 2.9)

Таблиця 2.9 – Показники ефективності використання оборотних активів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

№ пп	Показники	Роки			2022 від 2020		2022 від 2021	
					Відхилення			
		2020	2021	2022	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	11434	12450	9619	-1815	-15,9	-2831	-22,7
1.1	Грошових коштів та їх еквівалентів.	6,65	9,15	4,35	-2,3	-34,6	-4,8	-52,5
1.2	Коштів у розрахунках	4537	5461	3510	-1027	-22,6	-1951,4	-35,7
1.3	Запасів	4815	4909	3988,6	-826	-17,2	-920	-18,7

Продовження таблиці 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, , тис. грн.	3685	2514	455	-3229	-81,7	-2059	-81,9
2.1	Одноденна виручка від реалізації, грн	10,2	7,0	1,3	-9,0	-87,7	-5,7	-81,9
3	Оборотність оборотних активів, дні	1117,0	1782,8	7610,6	6493,6	в 6,8 рази	5827,8	в 4,3 рази
3.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	0,65	1,31	3,44	2,8	в 5,3 рази	2,1	в 2,6 рази
3.2.	Коштів у розрахунках	443,2	782,0	2777,1	2333,9	в 6,3 рази	1995,1	в 3,6 рази
3.3	Запасів	470,39	702,96	3155,82	2685,4	в 6,7 рази	2452,9	в 4,5 рази
4	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,32	0,20	0,05	-0,3	-83,5	-0,2	-76,6
4.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	554,1	274,8	104,6	-449,5	-91,1	-170,2	-61,9
4.2	Коштів у розрахунках	0,8	0,5	0,1	-0,7	-84,0	-0,3	-71,8
4.3	Запасів	0,8	0,5	0,1	-0,7	-85,1	-0,4	-77,7
5.	Вивільнення (-), залучення (+) оборотних активів у зв'язку зі змінами їх оборотності, грн.		4660	7 575				
6	Прибуток від операційної діяльності	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
7	Рентабельність оборотних активів, %	0,021	2,460	0,005	-0,016	-75,3	-2,455	-80,0

Аналіз показників оборотності оборотних коштів, оборотності грошових коштів та їх еквівалентів, коштів на рахунках, резервів свідчить про суттєве уповільнення оборотності оборотних коштів за 2020-2022 роки – коефіцієнт оборотність оборотних коштів зменшився з 0,32 у 2020 році до 0,05 у 2022 році, оборотність грошових коштів та їх еквівалентів – з 554,1 до 104,6, запасів – з 0,8 до 0,1, коштів на рахунках – з 0,8 до 0,1. У зв'язку з уповільненням оборотності оборотних коштів підприємство змушене залучати додаткові оборотні кошти, що негативно позначається на фінансових результатах діяльності підприємства. За період 2020-2022 рр.

оборотні активи використовувалися вкрай нерентабельно – у 2020 та 2022 роках рентабельність оборотних коштів була ледь вищою нульової відмітки відповідно 0,021% та 0,005%. Лише у 2021 році кожна гривня оборотних активів 2,45 гривні прибутку.

Для оцінки ефективності управління оборотними активами підприємства важливо проаналізувати динаміку та структуру шляхом групування:

– оборотні активи підприємства за їх ліквідністю: найбільш ліквідні активи, активи, що швидко реалізуються, активи, що повільно реалізуються та активи, які важко реалізуються;

– зобов'язання підприємства в порядку зростання строків погашення: найбільш термінові зобов'язання; короткострокові зобов'язання; довгострокові зобов'язання; постійні пасиви.

Результати групування активів та пасивів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки наведені в таблиці 2.10.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$А1 \geq П1,$$
$$А2 \geq П2,$$
$$А3 \geq П3,$$
$$А4 \leq П4.$$

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то воно обов'язково виконується

Аналіз даних таблиці 2.10 показує, що у 2020-2022 роках найбільш ліквідних активів (А1) було недостатньо для покриття найтерміновіших зобов’язань (П1). Активи, які швидко реалізуються (А2), також були більшими за короткострокові зобов’язання (П2). Повільно реалізованих активів (А3) було достатньо для покриття довгострокових зобов’язань (П3), і навпаки – важкореалізованих активів (А4) у 2020-2022 роках було менше постійних зобов’язань (П4), тобто.

Таблиця 2.10 – Групування активів та пасивів ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Актив	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	**Пасив**	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Платіжний надлишок або недостача		
								На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 оку
1. Найбільш ліквідні активи (А1)	12,1	6,3	2,4	1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)	17467,3	11274,2	11346,9	-17455	-11268	-11345
2. Активи, що швидко реалізуються (А2)	7614,8	3307,2	3712	2. Короткостро-кові пасиви (П2)	0	0	0	7614,8	3307,2	3712
3. Активи, що повільно реалізуються (А3)	7782,1	6178,1	5941,1	3. Довгострокові пасиви (П3)	0	0	0	7782,1	6178,1	5941,1
4. Активи, що важко реалізуються (А4)	228,6	181,6	90,8	4. Постійні пасиви (П4)	-1829,3	-1601	-1600,6	2057,9	1782,6	1691,4
БАЛАНС	**15637,6**	**9673,2**	**9746,3**	**БАЛАНС**	15638	9673,2	9746,3	**х**	**х**	**х**

$$A1 \leq P1, \quad A2 \geq P2, \quad A3 \geq P3, \quad A4 \leq P4$$

Оскільки перша та четверта нерівності не виконуються, ТОВ «Буденерготорг» не мало абсолютної фінансової стійкості у 2020-2022 роках.

Прибуток є не тільки одним із основних показників діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання, є його стратегічною метою, реалізація якої є обов'язковою для забезпечення нормальних умов функціонування підприємства. Прибуток є одним основних джерел формування власного капіталу піжмприємства. Проаналізуємо динаміку формування чистого прибутку ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 – Динаміка формування чистого прибутку ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
					2022 від 2020 року		2022 від 2021 року	
		2020	2021	2022	Абсолютне	Темп зрост., %	Абсолютне	Темп зрост., %
1	Чистий доход (виручка) від реалізації продукції	3685	2514	455	-3229	-81,7	-2059	-81,9
2	Собівартість реалізованої продукції	3682	2208	455	-3228	-87,7	-1753	-79,6
3	Валовий прибуток (збиток)	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
4	Прибуток від операційної діяльності	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
5	Прибуток до оподаткування від звичайної діяльності:	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	
6	Збиток (дохід) з податку на прибуток	0,4	55,1	0,1	-0,3	-75,0	-55,0	
7	Чистий прибуток	2,0	251,2	0,4	-1,6	-80,0	-250,8	

Як видно з даних таблиці у 2020-2022 роках ТОВ «Буденерготорг» у 2020 та 2022 роках отримало вкрай низький чистий прибуток 400-2000 грн. У 2021 році підприємство отримало чистий прибуток в сумі 251,2 тис.грн. завдяки суттєвому збільшенню субпідрядних будівельних робіт з використанням палевдавлюючої мобільної установки. Щодо 2022 року, то на результативність діяльності підприємства негативно вплинуло розв'язання війни рф проти України.

Динаміку чистого доходу та собівартості реалізованої продукції ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки наведено на рисунку 2.10.

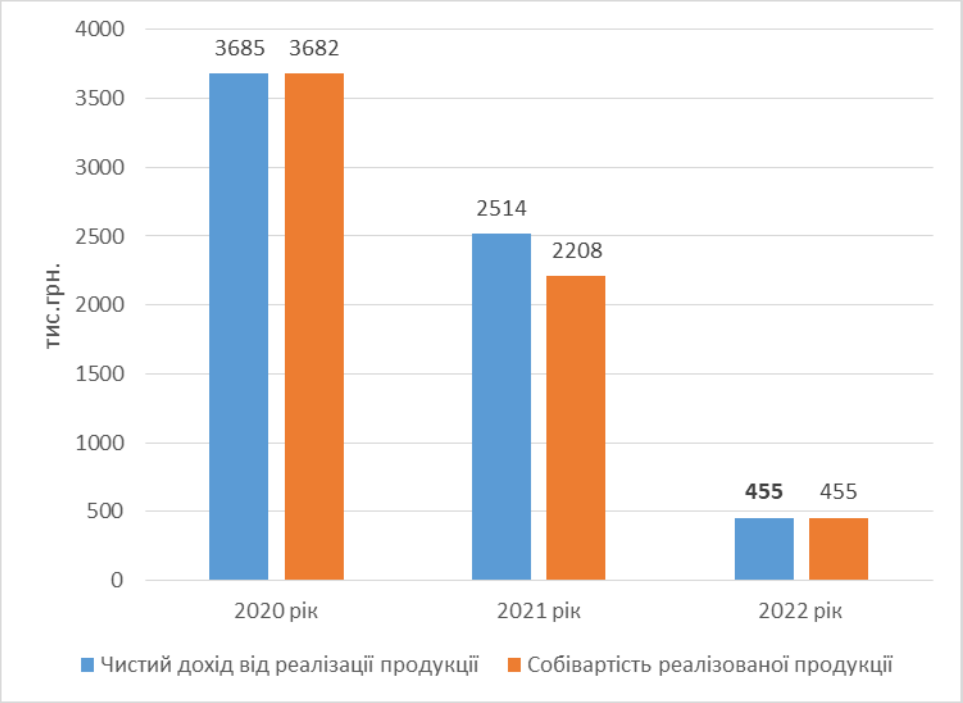

Рисунок 2.10 – Динаміка чистого доходу та собівартості реалізації продукції ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Досліджуючи джерела формування капіталу підприємства та напрями його оптимізації доцільно дати характеристику показників рентабельності діяльності ТОВ «Буденерготорг» (таблиця 2.12).

В умовах господарювання підприємства, що склалися у 2020-2022 роках при яких динаміка собівартості реалізованої продукції, робіт, послуг практично співпадала з динамікою чистого доходу від реалізації продукції, або була вищою від нього фінансові результати операційної діяльності ТОВ

«Буденерготорг» всі показники реннтадельності – активів, власного капіталу, продукції, валової і чистої рентабельності продажів – мали від'ємні або близькі до нульовіх значення (крім 2021 року).

Таблиця 2.12 – Аналіз рентабельності діяльності ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

№	Показники, тис. грн.	Роки:			Відхилення			
					2022 до 2020 року		2022 до 2021 2оку	
		2020	2021	2022	Абсо-лютне	Темп зрост., %	Абсо-лютне	Темп зрост., %
1	2	3		4	5	6	7	8
1	Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн.	11681	12705	9709,75	-1972	-16,9	-2996	-23,7
2	у тому числі власного капіта-лу, тис. грн.	-1830	-1715	-1600,8	230		114	
3	Валовий прибуток, тис.	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
4	Прибуток від звичайної діяль-ності до оподат-кування, тис. грн.	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
5	у тому числі чистий прибуток, тис. грн.	2	251,2	0,4	-2	-80,0	-250,8	84,0
6	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	2,4	306,3	0,5	-1,9	-79,2	-305,8	-84,0
7	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	3682	2208	455	-3228	12,35	-1753	20,59
8	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	3685	2514	455	-3229	12,35	-2059	18,10
9	Рентабельність капіталу, %	0,02	2,41	0,01	-0,01		-2,4	

Продовження таблиці 2.12

1	2	3		4	5	6	7	8
10	Рентабельність власного капіталу, %	-0,11	-14,65	-0,02	0,09		14,63	
11	Рентабельність продукції, %	0,07	13,87	0,11	0,04		-13,76	
12	Валова рентабельність продажу, %	0,07	12,18	0,11	0,04		-12,14	
13	Чиста рентабельність продажу, %	0,05	9,99	0,09	0,04		-9,9	

Оцінку показників структури капіталу ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки проведемо на основі розрахунку загальних та часткових показників фінансової стійкості, які характеризують джерела формування запасів на підприємстві.

Показники структури капіталу характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів, які мають довгострокові вкладення в підприємство. До них відносяться: коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості оборотними коштами та ін. Нижче наведено порядок розрахунку цих показників.

Показники фінансової структури капіталу ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки наведені в таблиці 2.13.

Власні обігові кошти у підприємства відсутні. Відповідно до даних таблиці 2.14, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами у 2020 та 2022 має від’ємне значення при нормативному значенні ≥0,1, що призводить до необхідності необхідність залучення додаткових коштів для покриття розривів у платіжний календар. Підприємство не в змозі фінансувати запаси за рахунок власних оборотних коштів, фінансування поповнення

Таблиця 2.13 – Аналіз показників фінансової структури капіталу ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

№	Показники	Роки:			Відхилення 2022 року до	
		2020	2021	2022	2020 року	2021 року
1	Сума власних обігових коштів, тис. грн	-2057,9	-1782,6	-1691,4	366,5	91,2
2	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами (≥0,1)	-0,134	-0,188	-0,175	-0,042	0,013
4	Маневреність власних обігових коштів (високе значення поканика)	-0,006	-0,004	-0,001	0,004	0,002
7	Коефіцієнт економічної неза-лежності (≥0,5)	-0,117	-0,166	-0,164	-0,047	0,001
8	Коефіцієнт фінансової залежності (близько 2)	-8,548	-6,042	-6,089	2,459	-0,047
9	Коефіцієнт маневреності власного капіталу (≥0,5)	-0,132	-0,184	-0,174	-0,042	0,011
10	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (<0,5)	1,117	1,166	1,164	0,047	-0,001
11	Коефіцієнт фінансової стабільності (≥1)	-0,118	-0,158	-0,149	-0,031	0,009
12	Коефіцієнт фінансової стійкості (0,7-0,9)	-0,117	-0,166	-0,164	-0,047	0,001

запасів може відбуватися лише за рахунок додаткового залучення позикових коштів та за високого обсягу фінансові зобов'язання.

Маневреність власних оборотних коштів за від’ємних значеннях у 2020-2022 роках свідчить про неспроможність підприємства швидко виконувати свої короткострокові зобов’язання за рахунок власного капіталу.

За нульового значення коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами свідчить про відсутність довгострокових джерел фінансових ресурсів для фінансування запасів.

Від’ємні значення коефіцієнта економічної незалежності піідтверджують те, що дє підприємство не в змозі фінансувати активи за рахунок власного капіталу.

Ні в короткостроковій ні в довгостроковій перспективі ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки не може фінансово стабільним, оскільки

в 2020-2022 роках показник фінансової стабільності становив мали від'ємні значення, що не відповідає нормативному значенню (≥1).

Аналіз узагальнюючих показників фінансової стійкості ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки (таблиця 2.14) свідчить про відсутність перспектив функціонування підприємства, зокрема існує висока ймовірність банкрутства.

Остаточний висновок про фінансовий стан підприємства зробимо на підставі розрахунку узагальнюючих показників фінансової стійкості ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Таблиця 2.14 – Аналіз узагальнюючих показників фінансової стійкості ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року
1.Наявність власних обігових коштів для формування запасів – Н1	-2057,9	-1782,6	-1691,4
2. Наявність власних обігових та довгострокових позикових коштів для формування запасів – Н2	-2057,9	-1782,6	-1691,4
3. Наявність власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових коштів для формування запасів – Н3	15409,4	9491,6	9655,5
4. Запаси – Н4	5711	4107	3870
5. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових коштів для формування запасів – Е1	-7768,9	-5889,6	-5561,4
6. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових та довгострокових позикових коштів для формування запасів – Е2	-7768,9	-5889,6	-5561,4
7. Надлишок (+) нестача (-) власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових коштів для формування запасів – Е3	9698,4	5384,6	5785,5

Оцінюючи фінансовий стан ТОВ «Буденерготорг» необхідно враховувати:

а) якщо значення надлишок (+) нестача (-) власних обігових коштів для формування запасів (Е1), надлишок (+) нестача (-) власних обігових та довгострокових позикових коштів для формування запасів (Е2), надлишок (+) нестача (-) власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових

коштів для формування запасів (Е3) >0, то підприємство має абсолютну фінансову стійкість;

б) якщо значення Е1<0, а Е2,Е3>0, то він має нормальну фінансову стійкість;

в) якщо значення Е1, Е2<0, а Е3>0, то підприємство характеризується нестійким фінансовим станом;

г) якщо значення Е1, Е2, Е3<0, то має місце фінансова криза.

Проаналізувавши загальні показники фінансової стійкості, можна зробити висновок, що ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки характеризується фінансово-кризовою ситуацією, оскільки підприємство має брак власних обігових коштів для формування резервів (Е1>0).), відсутність власних обігових коштів і довгострокових позикових коштів для формування резервів (Е2>0), відсутність власних обігових, довгострокових і короткострокових позикових коштів для формування резервів (Е3>0) .

Для оцінки рівня платоспроможності ТОВ «Буденерготорг» (здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання) розрахуємо коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Показники платоспроможності ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки наведені в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналіз показників платоспроможності ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роки

Показники	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Відхилення (+,–) 2022 року до	
				2020 року	2021 року
1. Показник покриття (>1)	0,882	0,842	0,851	-0,031	0,009
2. Показник швидкої ліквідності (0,6-0,8)	0,555	0,478	0,510	-0,045	0,032
3. Показник абсолютної ліквідності (0,1)	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000

Коефіцієнт покриття або коефіцієнт поточної ліквідності ТОВ «Буденерготорг» у 2020-2022 роках (відповідно 0,882, 0,842, 0,851) був нижчим від мінімально допустимого співвідношення оборотних активів до поточних зобов’язань (>1). Це свідчить про високий фінансовий ризик, оскільки компанія не в змозі оплачувати свої рахунки.

Обґрунтованим значенням коефіцієнта швидкої ліквідності є співвідношення оборотних активів за вирахуванням запасів до поточних зобов'язань 0,6-0,8. За період 2020-2022 роки підприємство мало значення даного показника на рівні 0,555, 0,478, 0,510, що в основному було пов’язано із зростанням дебіторської заборгованості та свідчить про серйозні фінансові проблеми підприємства.

Теоретично достатнім значенням коефіцієнта абсолютної ліквідності є 0,1. У 2020-2022 роках в ТОВ «Буденерготорг» цей показник був нижче нормативного (0,001). Невідповідність коефіцієнта абсолютної ліквідності нормативним значенням не є критичною, оскільки навряд чи всі кредитори підприємства пред'являть йому боргові вимоги одночасно.

З метою покращення фінансового стану підприємства ключові чинники успіху підприємства ТОВ «Буденерготорг» слід шукати у сфері формування конкурентних переваг при виконанні загальнобудівельних робіт,

Важливу роль у цьому процесі відіграє рівень інноваційної активності керівників підприємств. Впровадження інноваційних технологій, зокрема, виконання субпідрядних будівельних робіт з використанням палевдавлюючої мобільної установки (ПВУ) дозволяє суттєво збільшити обсяг виробництва продукції, виконаних робіт, наданих послуг за незмінної кількості використовуваних ресурсів. Це, в свою чергу, забезпечить зниження собівартості продукції, отримання прибутку.

Додаткові переваги може дати впровадження ресурсозберігаючих технологій, які включають технологічний, технічний та організаційний блоки. При виборі технології виробництва слід враховувати три критерії: максимальний обсяг виробленої продукції, найвищу якість і мінімальну

собівартість. Враховуючи неможливість одночасного виконання зазначених умов, необхідно знайти такий спосіб виробництва, який би забезпечив виконання одного (пріоритетного) з обраних критеріїв без істотних втрат інших.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Оцінка складу, структури та ефективності використання капіталу підприємства

У процесі аналізу капіталу підприємства, в першу чергу, вивчають зміни в динаміці, складі та його структурі.

Під структурою капіталу розуміють співвідношення між різними джерелами капіталу (власним і позиковим), що використовується для довгострокового фінансування інвестиційної діяльності підприємства. Від оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу значною мірою залежить фінансовий стан підприємства. Проаналізуємо склад та структуру капіталу підприємства таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Склад і структура капіталу підприємства (станом на кінець року)

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення 2022 року від:			
							2020 року		2021 року	
	сума, тис.грн.	питома вага,%	сума, тис.грн.	питома вага,%	сума, тис.грн.	питома вага,%	суми, тис.грн.	питомої ваги,%	суми, тис.грн.	питомої ваги,%
Капітал, всього	15638	100	9673	100	9746,3	100	-5891	-	73	-
Власний капітал	-1829	-11,7	-1601	-16,6	-1600,6	-16,4	229	4,7	0,6	-0,2
Позиковий капітал	17467	111,7	11274	**116,6**	11346,9	116,4	-6120	4,7	73	-0,2

У 2022 році порівняно із 2020 роком сума капіталу зменшилась на 5891 тис. грн. , а порівняно з 2021 роком – збільшилась на 73 тис. грн. Станом на кінець 2022 року підприємство має загальний розмір капіталу 9746,3 тис. грн. Зформований капітал підприємства виключно за рахунок позикового

капіталу, його розмір становить 11346,9 тис. грн., або 100% від сукупного капіталу. За нормативними значеннями позиковий капітал має становити менше 50% в загальній сумі майна. Протягом аналізованого періоду частка власного капіталу у загальній його структурі була від'ємною та відбулося відповідне скорочення абсолютної величини позикового капіталу. У 2022 році позиковий капітал зменшився на 6120 тис. грн. порівняно з 2020 роком, та збільшився на 73 тис. грн. порівняно з 2021 роком. Графічно структура капіталу ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» та динаміка її зміни зображена на рисунку 3.1.

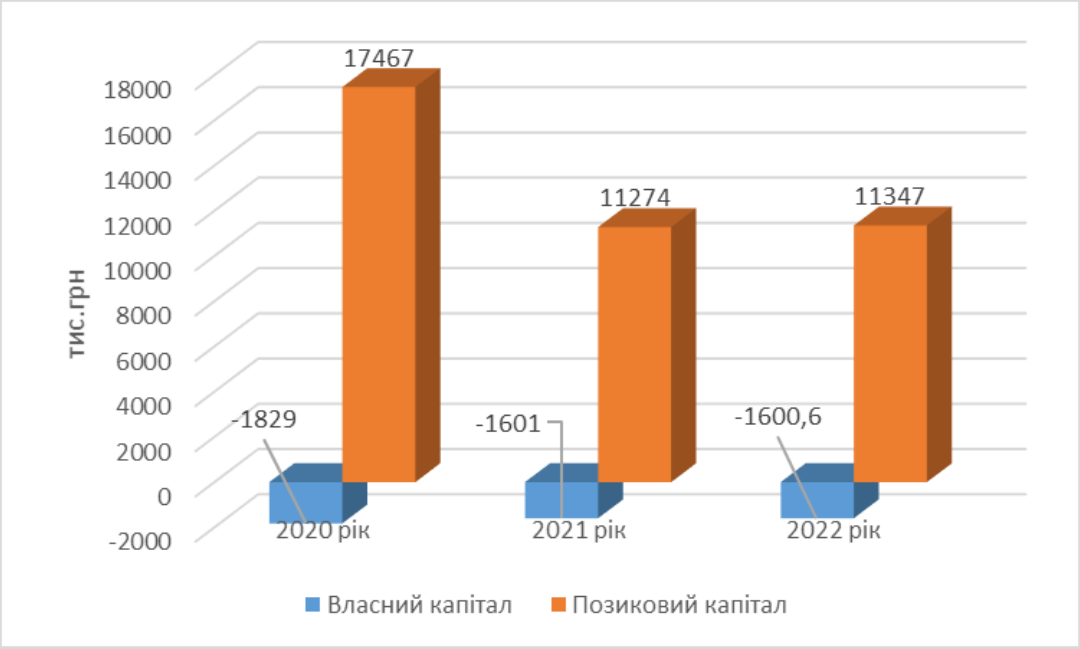

Рисунок 3.1 – Динаміка капіталу ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ»

Фінансовою основою діяльності підприємства є сформований ним власний капітал. На аналізованому підприємстві власний капітал має від'ємне значення за рахунок неоплоченого капіталу. Крім того, відсутні обов'язкові його складові – статутний (пайовий) капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток.

Склад та структуру позикового капіталу ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Склад та структура позикового капіталу підаприємства (станом на кінець року)

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення 2022року від:			
							2020 року		2021 року	
	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	суми, тис.грн.	%	суми, тис.грн.	%
Довгострокові зобов'язання	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Поточні зобов'язання:	17467	100,0	11274	100,0	11347	100,0	--6120	--35,1	73	0,6
Короткострокові кредити	2071	11,9	0	0	0	0	-2071	-100	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	14869	85,1	11274	100,0	11347	100,0	-3588	-14,9	73	0,6
Поточні зобов'язання за розрахунками:	527	3,0					-527	-100,0	0	0
Усього зобов'язань	17467	100,0	11274	100,0	11347	100,0	--6120	--35,1	73	0,6

Аналіз динаміки структури позикового капіталу підприємства свідчить про те, що у підприємства відсутні довгострокові зобов'язання, тобто позиковий капітал формувався виключно за рахунок поточних зобов'язань. Загалом за аналізований період позиковий капітал зменшився у 2022 році порівняно з 2020 роком на 6120тис. грн. або 35,1%. 100 % частку у загальному розмірі позикових коштів займають зобов'язання з терміном погашення до 1 року, що підриває стійкість фінансового стану підприємства, так як з капіталом короткострокового використання необхідна постійна оперативна робота, спрямована на контроль за своєчасним їх поверненням і на залучення в оборот на нетривалий час інших капіталів. За останні три роки спостерігаємо зміни у структурі позикового капіталу, а саме: у 2020 році підприємство користувалось короткостроковикредитом (2071 тис.грн.) та мало поточні зобов'язання за розрахун-ками (527 тис.грн.)

Позиковий капітал підприємства формуються головним чином за рахунок кредиторської заборгованості. Тому особливої уваги потребує аналіз

дебіторської заборгованості. Аналізуючи дебіторську заборгованість, треба мати на увазі, що вона є джерелом покриття кредиторської заборгованості підприємства. У зв'язку з цим доцільним є проведення порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства (станом на кінець року)

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року від:		2022 рік у % до:	
				2020 року	2021 року	2020 року	2021 року
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	15409	9492	9655	119822	83,0	25250	10,6
у т.ч. товарного характеру	7614	4107	3870	65196	50,4	-2165	-1,1
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	17470	11274	11347	69440	23,3	8346	2,3
у т.ч. товарного характеру	14869	11274	11347	55912	в 144,8 рази	-386	0,7
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, грн.	0,885	0,841	0,850	0,235		0,054.	.
у т.ч. товарного характеру	0,512.	0,364	0,341	-331,7.	.	-4,78.	.

Підприємство у 2022 році у порівнянні з 2020 роком дотримувалося політики перевищення темпів росту дебіторської заборгованості над кредиторською. Так, сукупна дебіторська заборгованість зросла на 83%, а кредиторська – на 23,3% . На підприємстві за останні три роки при зростанні дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 50,4 % відбулося зменшення кредиторської товарної заборгованості на 0,7%. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за цей же період підвищився на 0,235 пункту, товарної заборгованості – на 4 %.

Розрахуємо показники оцінювання капіталу в наступній таблиці 3.4.

Розрахунки таблиці 3.4 показують, що у 2022 році порівняно з 2021 роком коефіцієнт надходження основного капіталу та коефіцієнт приросту основного капіталу зменшився на 0,81.

Таблиця 3.4 – Оцінювання капіталу підприємства

№ п/п	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року від:	
					2020 року	2021 року
1	2	3	4	5	6	7
Фізичний капітал підприємства						
1	Коефіцієнт надходження основного капіталу	1,77	1,21	0,96	-0,81	-0,25
2	Коефіцієнт приросту капіталу	0,77	0,21	-0,4	-0,81	-0,25
3	Коефіцієнт приросту основних засобів	1,8	1,22	0,95	-0,85	-0,27
5	Частка основних засобів в активах	0,67	0,61	0,57	-0,1	-0,10
6	Частка виробничих запасів у поточних активах, %	2,0	1,6	1,5	-0,5	-0,1
7	Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів	15,3	22,8	21,6	6,3	1,2
8	Фондовіддача	0,77	0,73	0,34	-0,43	0,39
9	Ресурсовіддача	0,107	0,109	0,174	0,067	0,065
Фінансовий капітал підприємства						
10	Коефіцієнт фінансового левериджу	1,58	1,21	1,25	-0,23	0,04
11	Коефіцієнт автономії	0,386	0,451	0,444	0,058	-0,07
12	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,613	0,549	0,585	-0,028	0,036
13	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,554	0,703	0,755	0,201	0,052
14	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,03	0,00	0.00	0,00	–0,03
15	Рентабельність власного капіталу	-40,5	3,1	-0,03	-3,1	40,4
16	Рентабельність позикового капіталу	0,0004	0,0003	-0,3929	-0,39	-0,39
17	Коефіцієнт віддачі активів	0,0001	0,0001	-0,1224	-0,12	-0,12

Динаміка коефіцієнту приросту основних засобів мала такі значення, у 2020 році – 1,8, у 2021 – 1,22, у 2022 – 0,95. Позитивне значення даного показника у 2020-2022 рр. свідчить про те, що кількість введених основних засобів перевищують кількість вибулих.

Покращення показників залучення фізичного капіталу протягом аналізованого періоду на підприємстві свідчить оновлення основних фондів на підприємстві,

що призводить до застосування сучасної техніки та технологій і як наслідок створення конкурентоспроможних послуг та продукції.

Частка основних засобів в активах має тенденцію до зменшення. З одного боку, це явище свідчить про політику підприємства щодо розширення матеріально-технічної бази підприємства. З іншого боку, підприємство погіршило свої показники ліквідності й фінансової стійкості внаслідок вилучення коштів на поповнення необоротних активів.

Частка виробничих запасів в поточних активах відображає, яку частину поточних активів складають виробничі запаси. Досліджуваний період характеризується незначним зменшенням цього показника на 0,5.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів у 2022 році порівняно з 2020 збільшився на 6,3, що є позитивною тенденцією, оскільки продукція стала більше часу перебувати в складі товарно-матеріальних запасів.

Узагальнюючим показником ефективності використання основних засобів є фондовіддача. Цей коефіцієнт показує, яка сума виконаного обсягу робіт приходиться на 1 грн. вартості основних виробничих фондів. Відсутність позитивної динаміки цього показника протягом аналізованого періоду є негативною тенденцією в діяльності підприємства.

Підвищення показника ресурсовіддачі у 2022 році порівняно з 2020 роком на 0,67 розглядається як позитивна тенденція, так як означає збільшення чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи.

За аналізований період відбулося падіння коефіцієнт фінансового левериджу на 0,23, що означає погіршення ефективності використання власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт автономії характеризує частку власності власників підприємства в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. На кінець 2020 року цей показник складає 0,386, на кінець 2021 року – 0,451, на кінець 2022 року – 0,444.

Протягом періоду, що аналізується коефіцієнт автономії відповідає нормативному значенню. Зниження коефіцієнта автономії свідчить про

зниження фінансової незалежності, підвищення ризику фінансових труднощів в майбутніх періодах.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу характеризує частку позикових коштів у загальній сумі коштів, вкладених у майно підприємства. Зниження коефіцієнту в динаміці (протягом аналізованого періоду понизився на 0,028) свідчить про зменшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства. Чим нижчий показник концентрації позикового капіталу, тим менша заборгованість підприємства, тим стійкіше його положення.

Коефіцієнт поточної ліквідності у 2020 році становив 0,554, 2021 році – 0,703, 2022 році – 0,755. Значення коефіцієнта менше 1 свідчить про незадовільний рівень ліквідності та неспроможність підприємства вчасно погашати свої зобов'язання перед кредиторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2020 році становив 0,003, у 2021 та 2022 роках – мав нульове значення. Той факт, що найбільш ліквідні засоби протягом попереднього року складали настільки мале значення свідчить про серйозний дефіцит вільних коштів. Таким чином платоспроможність підприємства цілком залежить від надійності дебіторів.

Протягом 2020-2022 років усі коефіцієнти рентабельності капіталу були вкрай низькими та мали тенденцію до зниження. У 2020 та 2022 роках підприємство працювало збитково, коефіцієнти рентабельності капіталу мають від’ємні значення, що свідчить про неефективне використання капіталу на підприємтсва.

В цілому ефективність використання капіталу в підприємства є низькою. Показники рентабельності капіталу свідчать про дуже низький рівень прибутковості капіталу, також підприємство випробує гостру недостачу високоліквідних засобів. Підприємству для його ефективної господарської діяльності потрібно переглянути і в разі необхідності змінити свою фінансову та кадрову політику, звернути більше уваги на планування оптимальної структури капіталу, розвиток персоналу та залучення інновацій.

3.2. Оптимізація структури капіталу підприємства

Для оптимізації структури капіталу ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» найбільш доцільним є застосування критерію максимізації рентабельності власного капіталу. Максимізувати рівень рентабельності можливо з використанням ефекту фінансового левериджу як одного з основних механізмів управління структурою капіталу.

За допомогою фінансового левериджу характеризується взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою активів або фондів, які використані для отримання конкретного прибутку. Фінансовий леверидж – це приріст рентабельності власного капіталу, який отримано завдяки використання кредиту, незважаючи на платність останнього.

Слід зазначити, що ефект фінансового левериджу може бути величиною як позитивною, так і від'ємною. Крім того, цей ефект виникає не тільки завдяки залученню кредиту, але і через використання безоплатних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). І чим вищою є частка останніх у загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу. Тому ефект фінансового левериджу – це зміна рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових коштів в обороті підприємства.

Позитивний ефект фінансового левериджу виникає у тих випадках, коли позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати, тобто доходність сукупного капіталу вища за середньозважену ціну позикових ресурсів .

Розрахуємо ефект фінансового левериджу для ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» протягом 2020-2022 років. Результати розрахунків представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Ефект фінансового левериджу підприємства

Показник	2020 рік	2021 рік	20 рік
Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-14,9	1,3	-0,1
Ставка відсотка за кредит, %	17	17	17
Позикові кошти, тис. грн.	297449	358546	366889
Власні кошти, тис. грн.	187211	294144	293500
Диференціал фінансового левериджу	-31,9	-15,7	-17,1
Плече фінансового важелю	1,58	1,21	1,25
Ефект фінансового левериджу	-33,5	-19,0	-21,4

Протягом 2020-2022 років підприємство мало від'ємне значення ефекту фінансового левериджу. Причинами цього є збиткова діяльність підприємства. Тому доцільно розглянути різні співвідношення власного та позикового капіталу (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 – Розрахунок рентабельності власного капіталу при різних значеннях плеча фінансового важеля, тис. грн

Показники	2021 рік	Варіанти розрахунку рентабельності власного капіталу		
		1	2	3
	44/56	50/50	40/60	70/30
	0/100	50/50	20/80	100/0
Власний капітал	293500	293500	293500	293500
Позиковий капітал	366889	293500	440250	125785
у тому числі: короткострокові кредити	-	146750	88050	125785
поточні зобов'язання за розрахунками	366889	146750	352200	0
Сукупний капітал	660389	587000	773750	419285
Плече фінансового важеля	1,25	1,0	1,5	0,43
Ставка відсотка за кредит, %	17	17	17	17
Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-0,1	5	5	5
Фінансові результати від операційної діяльності	1339	29350	38688	20964
Витрати за відсотками за кредит	0	29947	14968	21383
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	-89	29350	38688	20964
Ставка податку на прибуток	0	0	0	0
Чистий прибуток	-89	29350	38688	20964
Рентабельність (збитковість) власного капіталу	-0,03	10	13,2	7,1
Ефект фінансового левериджу,%	-21,4	-12,0	1,47	-8,1

Провівши розрахунки можна відзначити, що найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства є варіант, де частка власного капіталу становить 40%, а позикового 60%. Причому позиковий капітал на 20% сформований короткостроковими кредитами, а 80% поточні зобов'язання. За розрахунками цього варіанту спостерігається значення плеча фінансового важеля 1,5 та ефекту фінансового левериджу 1,47 при рівні рентабельності сукупного капіталу 13,2%.

Таким чином, найбільш придатним для підприємства є варіант структури капіталу, де частка позикового капіталу складає в середньому 60-70% . Підприємству і на далі доцільно продовжувати фінансувати свою діяльність за рахунок несвоєчасного повернення своїх боргів.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства. Визначимо оптимальну структуру капіталу аналізованого підприємства за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Вихідна інформація для обчислень наведена у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу з метою мінімізації рівня фінансового ризику

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. гри	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Необоротні активи	328483	67,8	400688	61,4	383350	58,0
Обороті активи	156177	32,2	252002	38,6	277039	42,0
у тому числі:						
– постійна частина	116803	24,1	190585	29,2	166223	25,2
– змінна частина	39374	8,1	61417	9,4	110816	16,8
Сукупний капітал	484660	100,0	652690	100	660389	100,0

Враховуючи інформацію таблиці 3.7 розрахуємо розмір власного та позикового капіталу підприємства при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Розрахунок розміру капіталу ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» з метою мінімізації рівня фінансового ризику, тис.грн.

Показники	Консервативний підхід			Агресивний підхід			Компромісний підхід		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Власний капітал	464973	621961	604981	628483	400688	383350	445286	591253	549573
у тому числі:									
- необоротні активи	328483	400668	383350	328483	400668	383350	328483	400668	383350
- оборотні активи	136490	221293	221631	-	-	-	116803	190585	166223
з них:									
- постійна частина	116803	190585	166223				116803	190585	166223
- змінна частина	19687	30708	55408	-	-	-	-	-	-
Позиковий капітал	19687	30709	55408	156177	252002	277039	39374	61437	110816
у тому числі:									
- постійна частина	-	-	-	116803	190585	166223	-	-	-
- змінна частина	19687	30709	55408	39374	61417	110816	39374	61437	110816
Сукупний капітал	484660	652690	660389	484660	652690	660389	484660	652690	660389

Структура капіталу, яка за розрахунками буде сприяти мінімізація рівня фінансового ризику наведена в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Структура капіталу підприємства з урахуванням критерію мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу, %

Роки	Структура капіталу, що реально склалася на підприємстві	Підходи до фінансування активів підприємства		
		консервативний	агресивний	компромісний
2020 рік	61:39	91,6:8,4	66,4:33,6	91,8:8,2
2021 рік	55:45	95,2:4,8	61,3:38,7	90,5:9,5
2022 рік	56:44	95,9:4,1	58,0:42,0	83,2:16,8

Відповідно до критерію мінімізації рівня фінансового ризику досліджуване підприємство має обрати компромісний підхід фінансування активів. Будь-які зміни у структурі капіталу підприємства повинні бути направлені на збільшення фінансової стійкості та ліквідності, що призведе до зменшення ризику неплатоспроможності і значно покращить стосунки з банками та постачальниками.

Отже, діяльність ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» умовах ринкової економіки неможлива без використання різних форм і джерел фінансування. Зовнішнє і внутрішнє фінансування знаходяться у тісній взаємозалежності, проте це не означає взаємозамінності. Зовнішнє боргове фінансування не повинно заміняти залучення і використання власних джерел капіталу, особливо в складних кризових умовах. Для досягнення оптимальної структури капіталу підприємству необхідне ефективне управління капіталом, що в свою чергу вирішує такі питання: формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства, оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямами використання, забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику.

Розрахунок оптимальної структури капіталу за критерієм максимізації рівня рентабельності власного капіталу дає нам можливість запропонувати підприємству нарощувати використання позикових коштів до цільової структури капіталу з переважанням позикових коштів у співвідношенні 40:60. Дана структура обумовлена тим, що вартість позикового капіталу є меншою за вартість власного капіталу. Розрахунки показали, що нарощення питомої ваги позикового капіталу до 60% призводить до збільшення ефекту фінансового левериджу, а також зростання рентабельності власного капіталу підприємства. Шляхом оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику було визначено, що досліджуване підприємство має обрати компромісний підхід фінансування активів.

3.3. Формування капіталу підприємства

В аналітичній частині дослідження виявлено, що капітал ТОВ «Буденерготорг» роках складалося виключно із зовнішніх запозичень. Аналізуючи джерела формування капіталу ТОВ «Буденерготорг», слід зазначити, що товариство не має власного капіталу, відсутній також

статутний капітал. Тому вкрай актуальним є формування капіталу підприємства.

Одними з можливих та реальних джерел формування капіталу підприємства є наповнення портфеля замовлень на виконання будівельно-монтажних робіт. Станом на кінець 2023 року підприємство має заключені контракти на:

1) будівництво господарських об'єктів

– будівництво фундаментів комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна, селище Білики;

– будівництво ангару, селище Білики;

– будівництво фундаментів комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна, м. Рівне

2) Відновлення зруйнованої під час війни рф на території України об1єктів енергетичної інфраструктури

– будівництво фундаментів під заміну зруйнованих автотрансформаторів, село Кияшки

– будівництво фундаментів під заміну зруйнованих автотрансформаторів, місто Лозова

3) будівництво реабілітаційно-спортивного комплексу м.Ніжин

4) субпідрядні будівельні роботи з використанням палевдавлюючої мобільної установки (ПВУ)

На виконання будівельних робіт підготовлена необхідна проектно-кошторисна документація, роздаховані договірні ціни на виконання робіт.

Наведемо для прикладу коротку характеристику умов розрахунку договірних цін та прибутку будівництва комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна на території діючого підприємства.

Проектом організації будівництва передбачається нове будівництво комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна на території підприємства по вул. Заводська 15 в смт. Білики в адміністративних межах Білицької селищної територіальної громади Полтавського району Полтавської області утвореної у жовтні 2020року відповідно до

адміністративно територіального устрою України. Селище міського типу Білики розкинулося на правому березі річки Ворскла. Через селище проходить залізниця, станція Ліщинівка. Земельна ділянка під нове будівництво комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна розташована в північно - західній частині адміністративної території сільської ради.

Ділянка забудови має складну у плані форму, примикає до сформованої мережі доріг з твердим покриттям. Ділянка проектування має вигідне розташування і безпосередньо прилягає до залізничної колії, що забезпечує зручний автомобільний та залізничний транспортний зв'язок. Прилегла територія забезпечена основними видами інженерних мереж і комунікацій. Поряд з територією проектування проходять повітряні та кабельні мережі електропостачання, газопостачання та каналізація.

Ділянка забудови не належить до охоронних, археологічних, історико-культурних, санітарно-захисних та інших зон.

Рельєф території спокійний.

Територія характеризується порівняно нескладними інженерно-геологічними умовами і при освоєнні потребує раціонального водовідведення зливових стоків, природна радіоактивність середовища не перевищує допустимих значень, техногенні джерела радіаційного забруднення відсутні, також відсутні об’єкти електромагнітного забруднення.

Ділянка на якій планується будівництво не потрапляє в межі зон підтоплення та затоплення ґрунтовими водами.

За фізико-географічним зонуванням територія ділянки проектування знаходиться в кліматичній зоні І, яка є сприятливою для всіх видів будівництва.

Проект розроблений з нормативними характеристиками для І-го кліматичного району України:

розрахункова температура зовнішнього повітря - 21° С; розрахункова температура найбільш холодних 5 днів:

- забезпеченістю -0.98; -24° С;
- забезпеченістю -0.92; -21° С;
- характеристичне значення вітрового тиску - 42 кгс/м²;
- нормативна вага снігового покрову - 152 кгс/м²;
- нормативна глибину сезонного промерзання - 108см.

Містобудівні обмеження виконані. Екологічні, санітарно - епідеміологічні, протипожежні обмеження згідно законодавства та технічних умов виконані.

Згідно даного генерального плану будівництво ведеться з виділенням двох черг:

- І черга: пункт приймання зерна, норійно-очисна вежа, силоси тимчасового зберігання зерна, зерносушарка, операторська з електрощитовою, сепаратор нафтопродуктів, резервуар - накопичувач очищеної дощової води, дизель - генераторна установка;
- ІІ черга: ваги автомобільні, лабораторія з ваговою, силоси тривалого зберігання зерна, транспортна естакада №1, вузол завантаження з/д вагонів.

Архітектурно-планувальне рішення по забудові ділянки прийнято на підставі аналізу існуючої містобудівної ситуації, враховуючи особливості цього району з точки зору санітарно-гігієнічних вимог, інженерної підготовки території.

Основою планувально-просторової організації території є принцип функціонального зонування, у відповідності до якого визначено зони функціонального використання території.

Розриви між будівлями і спорудами прийняті згідно вимог санітарних та протипожежних норм.

Територія підприємства огороджена парканом і цілодобово охороняється з метою запобігання несанкціонованого проникнення.

Вертикальне планування площадки під будівництво виконано по принципу максимального збереження існуючого рельєфу з урахуванням архітектурно –

планувальних рішень та вимог нормативних документів. Відведення дощових та сніготалих вод передбачається в дощову каналізацію. Повздовжні ухили проїздів передбачені відповідно до нормативних вимог.
У відповідності до проектно-кошторисної документації на кожен з об'єктив розрахованя договірні ціни та виізначений чистий прибуток (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10 – Розрахунок вартості будівельних робіт та прибутку від від їх реалізації

	Договірна ціна	ПДВ	Прямі витрати	Постійні витрати	Прибуток
Будівництво фундаментів комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна, с.Білики	10467,8	1761,8	7846,3	542,9	316,8
Будівництво ангару, Білики	7911,8	1303,9	5807,0	401,8	399
Будівництво фундаментів під заміну зруйнованих автотрансформаторів, Кияшки	5133,8	882,1	3928,2	271,8	51,8
Будівництво фундаментів під заміну зруйнованих автотрансформаторів, Лозова	2286,9	392,1	1752,3	122,2	20,3
Будівництво реабілітаційно-спортивного комплексу м.Ніжин	80991,6	13348,1	59445,8	4113,1	4084,5
Будівництво фундаментів комплексу по прийманню, переробці та зберіганню зерна, м. Рівне	8080,3	1331,7	5930,8	410,4	407,5
Субпідрядні будівельні роботи з використанням палевдавлюючої мобільної установки (ПВУ	2981,1	361,2	1608,6	111,3	900
Разом	117853,3	19381,0	86319,0	5973,4	6179,9

Виконання передбачених на 2024 рік будівельних робіт дозволить отримати чистий дохід в сумі 117853 тис.грн. та отримати прибуток в сумі 6179,9 тис.грн. Частина отриманого прибутку підприємства буде направлено для погашення неоплоченого капіталу і тим самим буде створено статутний фонд підприємства як обов'язкова складова власного капіталу. Доцільно частину прибутку направити лря створення резервного фонду. Решту нерозподіленого

прибутку включити до власного капіталу як джерела фінансування активів підприємства.

ВИСНОВКИ

Тема кваліфікаційної робота бмагістваакалавра є актуальною з огляду на те, що впровадження в економіку країни ринкових методів господарювання і конкуренції потребує від підприємств підвищення ефективності їх діяльності. Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від обраної стратегії формування капіталу підприємства та ефективного його використання.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз формування капіталу підприємства, визначення шляхів підвищення ефективності його використання та формування оптимальної структури З точки зору історичної еволюції виділяють три основні підходи до його формування.

1. Капітал як грошовий фактор – гроші є основним чинником виробництва, фундаментом економічного прогнозування і головним інструментом економічної політики держави.

2. Капітал як матеріально-речовинний ресурс – це цінності та послуги, за допомогою яких створюється новий дохід. Макроекономічна природа капіталу проявляється у вигляді фінансово-грошового сектора економіки.

3. Капітал як виробничі відносини, які витікають з монополізації власності на засоби виробництва в руках підприємців і відсутність таких у робітникі.

Досліджені підходи до трактування економічної сутності капіталу підприємства різними дослідниками наведено на. Розглядаючи економічну сутність капіталу підприємства, необхідно виділити такі його характеристики:

1. Капітал підприємства є основним фактором виробництва.

2. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід.

3. Капітал є головним джерелом формування добробуту його власників.

4. Капітал підприємства є головним вимірювачем його ринкової вартості.

5. Динаміка капіталу підприємства є найважливішим барометром ефективності його господарської діяльності.

Капітал підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й багатоманітністю форм, в яких він виступає. В роботі приведена багатокритеріальна та повна класифікація капіталу підприємства.

Процес формування капіталу під приємства базується на основі таких принципів як

– урахування перспектив розвитку господарської діяльності;

– забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу до обсягу формуючих активів підприємства;

– забезпечення мінімізації витрат для формування капіталу із різноманітних джерел;

– забезпечення високо ефективного використання капіталу в процесі господарської діяльності;

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позиції ефективного його функціонування.

Капітал підприємства формується за рахунок власних та позикових коштів. Детально розглянута характеристика складових власного та позикового капіталу, джерел їх формування, позитивних та негативних особливостей.

Система показників капіталу формується в трьох основних напрямках:

1. Показники джерел формування капіталу.

2. Показники функціонуючого капіталу.

3. Показники результатів функціонування капіталу.

Дана характеристика складу показників капіталу та методика їх розрахунку.

В системі дослідження ефективності використання капіталу можна виділити дві групи показників – основні та допоміжні.

До основних показників можна віднести наступні групи аналітичних фінансових коефіцієнтів:

– коефіцієнти оцінки капіталовіддачі;

– коефіцієнти оцінки капіталомісткості;

– коефіцієнти оцінки тривалості одного обороту;

– коефіцієнти оцінки рентабельності капіталу.

До допоміжних показників можна віднести – показники стану та співвідношення капіталу.

Правильно обрана стратегія управління капіталом на підприємстві є запорукою його ефективного функціонування. Важливою складовою стратегії є оптимізація структури капіталу. Деталізовано основні завдання та етапи оптимізації структури капіталу та методи оптимізації структури капіталу.

Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ». за 2020-2022 роки дає можливість зробити висновкик,

– у досліджуваному періоді зменшилась вартість майна підприємства;

– майно ТОВ «Буденерготорг» за 2020-2022 роках формувалось виключно із зовнішніх запозичень;

– підприємство не має власного капіталу, відсутній також статутний капітал:

– майно ТОВ «Буденерготорг» у 2020-2022 роках формувалось виключно за рахунок короткострокових позик;

– чистий дохід ТОВ «Буденерготорг» суттєво скоротився;

– вкрай низька прибутковість операційної діяльності у 2020 та 2022 роках негативно відбилася на показниках ефективності використання основних засобів ТОВ «Буденерготорг»;

– ТОВ «Буденерготорг» у 2020 та 2022 роках практично не отримувало прибутку 400-2000 грн. Лише у 2021 2021 році підприємство отримало

чистий прибуток в сумі 251,2 тис.грн. завдяки суттєвому збільшенню субпідрядних будівельних робіт

– динаміка собівартості реалізованої продукції, робіт, послуг практично співпадала з динамікою чистого доходу від реалізації продукції, або була вищою від нього;

– показники рентабельності – активів, власного капіталу, продукції, валової і чистої рентабельності продажів – мали від'ємні або близькі до нульовіх значення (крім 2021 року).

В роботі дана оцінка складу, структури та ефективності використання капіталу підприємства.

Провівши розрахунки ефекту фінансового левериджу для ТОВ «БУДЕНЕРГОТОРГ» за 2020-2022 років, рентабельності власного капіталу при різних значеннях важіля можна відзначити, що найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства є варіант, де частка власного капіталу становить 40%, а позикового 60%. Причому позиковий капітал на 20% сформований короткостроковими кредитами, а 80% поточні зобов'язання.

Відповідно до критерію мінімізації рівня фінансового ризику досліджуване підприємство має обрати компромісний підхід фінансування активів. Будь-які зміни у структурі капіталу підприємства повинні бути направлені на збільшення фінансової стійкості та ліквідності, що призведе до зменшення ризику неплатоспроможності і значно покращить стосунки з банками та постачальниками.

В аналітичній частині дослідження виявлено, що капітал ТОВ «Буденерготорг» роках складалося виключно із зовнішніх запозичень. Аналізуючи джерела формування капіталу ТОВ «Буденерготорг», слід зазначити, що товариство не має власного капіталу, відсутній також статутний капітал. Тому вкрай актуальним є формування капіталу підприємства.

Одними з можливих та реальних джерел формування капіталу підприємства є наповнення портфеля замовлень на виконання будівельно-монтажних робіт. Станом на кінець 2023 року підприємство має заключені контракти на будівельні роботи 117853,3 тис.грн. за договіірними цінами. Їх освоєння дозволить отримати прибуток в розмірі 6179,9 тис.грн.

Виконання передбачених на 2024 рік будівельних робіт дозволить отримати чистий дохід в сумі 117853 тис.грн. та отримати прибуток в сумиі 6179,9 тис.грн. Частина отриманого прибутку підприємства буде направлено для погашення неоплоченого капіталу і тим самим буде створено статутний фонд підприємства як обов'язкова складова власного капіталу. Доцільно частину прибутку направити лря створення резервного фонду. Решту нерозподіленого прибутку включити до власного капіталу як джерела фінансування активів підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030436.html (дата звернення: 01.05.2022).

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. №996 – XIV (зі змінами та доповненнями) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 01.05.2022).

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00 (дата звернення: 16.05.2022)

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99 (дата звернення: 16.05.2022)

5. Биба В.В., Міняйленко І.В., Теницька Н.Б. Аналіз підприємницької діяльності: навч. посіб. для студентів спец. 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого рівня вищої освіти усіх форм навчання. Полтава : ПолтНТУ. 2019. 182 с.

6. Білик В.М., Закулісов О.А. До питання про вживання термінів «товарні ресурси» і «товарні запаси». URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/ nvnltu/21_2/171_Bil.pdf. (дата звернення: 16.05.2022)

7. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підруч. Київ: Кондор, 2016. 378 с.

8. Бубела А. В. Дослідження систем управління матеріальними запасами. *Вісник Національного транспортного університету*. 2013. № 26. Ч. 2. С. 68–72.

9. Волошина С.В. Економічний механізм управління ефективністю використання матеріальних ресурсів підприємства. URL:

http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/3_2016.pdf (дата звернення: 05.05.2022)

10. Григорців М.В., Фоменко А.О. Напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. №6 (181). С. 88-91.

11. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 304 с.

12. Гріщенко І.В. Шляхи удосконалення використання оборотних активів на підприємстві. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/30177/1/196.PDF (дата звернення: 05.05.2022)

13. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: навч. посіб. 2-ге видання. К.: ЦУЛ, 2019. 488 с.

14. Гринчуцький В., Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 304 с.

15. Джеджула В.В. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №4. С. 5-8.

16. Дідоренко Т.В. Сутність і класифікація матеріально-технічних ресурсів на сільськогосподарських підприємствах за їх призначенням та роллю в процесі виробництва. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 1. С. 92-99.

17. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О., Поясник Г.В., Шершенюк О.М. Економіка виробництва: навчальний посібник для практичних занять. Харків: ХНАДУ, 2017. 282 с

18. Економіка і бізнес: підручник. За ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.

19. Економіка підприємства: навчальний посібник. О.І. Лисак, Л.О. Андрєєва, Л.О. Болтянська . Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.

20. Економіка підприємства: навчальний посібник. С.М. Рогач, Н.М. Суліма, Л.М. Степасюк та ін. 2-ге вид. К. : «ЦП «КОМПРИНТ»». 2018. 392 с.

21. Економіка підприємства: підручник [під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В.], Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с

22. Економіка підприємства: підручник. За заг. ред. О.С. Іванілова. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 728 с.

23. Економіка підприємства: навч. посіб. [І.М. Посохов, В.Г. Дюжев, С.В. Сусліков, К.О. Тимофєєва]. Харків: НТУ «ХПІ». 2016. 380 с

24. Економіка підприємства: навч. посіб.[уклад.: Н.В. Романченко, Т.В. Кожемякіна, К.В. Пічик]. Київ : НаУКМА, 2018. 304 с.

25. Економіка підприємства: підручник [під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В.]. К.: Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.

26. Економіка підприємництва: підручник / за ред. д. е. н. проф. Л.В. Фролової. Одеса: Бондаренко М.О., 2020. 708 с.

27. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н.М.Яркіна. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Видавництво Ліра-К, 2020. 580 с.

28. Економіка підприємства: навч. посіб. / Уклад. Н.В. Романченко, Т.В. Кожемякіна, К.В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 343 с.

29.

30. Іванілова О.С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 728 с.

31. Іванюта П.В. Управління ресурсами і витратами. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 320 с.

32. Касич А.О., Яценко Н.М., Калько Є.В. Сучасні підходи до методики аналізу використання матеріальних ресурсів. *Ефективна економіка*. 2016. №11. С. 66-74.

33. Качан А.А., Свиноус І.В. Теоретико-методичні підходи до трактуванняпоняття «матеріально-технічна база». *Економіка та держава*. 2018. №6. С. 33-36.

34. **Кіндрацька Г.І., Загородній А.Г, Кулиняк Ю.І. Аналіз господарської діяльності: підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 320 с.**

35. Коблянська І.О., Сіренко А.А., Коблянська Г.Ю. Методика і організація обліку та внутрішнього контролю запасів підприємства в системі управління активами. *Modern economics*. 2018. № 7. С. 85-97.

36. Ковальська Л.Л. Економіка підприємства: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.

37. Колмакова О.М., Брюховецька Т.В Фактори, що впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві та шляхи її підвищення. *Молодий вчений*. 2018. № 5.1 (57.1). С.42-45.

38. Костюк В.О.Методика розрахунку впливу матеріальних ресурсів і ефективності їх використання на прибуток підприємства. *Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 43-46.

39. Кузьмин В.М. Економіка підприємства: навчальний. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2016. 195 с.

40. Лола Ю. Ю. Інтеґральна система управління матеріальними ресурсами підприємства на основі логістики та реінжинірингу. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Економіка*. 2016. Т. 99, Вип. 86. С. 79-84

41. Марущак Л.І. Методи діагностики матеріальних потоків на підприємствах. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль: ТНТУ, 2017. Том 53. № 2. С. 111-118.

42. Мельнік Л.Г. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2015. 876 с.

43. Навроцький Н.О. Оцінка ефективності використання ресурсного

потенціалу підприємства. *Інтернаука*. 2017. № 1 (23), Т. 2. С. 74.-81.

44. Олійник Т.О., Матєйченко А.Ю. Методи оцінки фінансового стану та ефективності використання ресурсів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Випуск 5 (17). 2018. С. 55-69.

45. Орлова В.С. Пошук резервів зниження витрат на матеріальні ресурси. *Молодий вчений*. 2014. № 4-2(63). С. 141-143.

46. Павленко Л.М., Лук'янець О.В. Теоретичні аспекти аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. URL: https://cibs.ubs.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/06/materialy_11042019.pdf#page=264 (дата звернення: 11.05.2022).

47. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №10. С. 425-456.

48. Рабоконь Ю.С. Аналіз ефективності використання запасів на підприємстві. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 76-86.

49. Романченко Н.В., Кожемякіна Т.В., Пічик К.В. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с.

50. Рубан Л.О., Федоренко І.А. Методичні аспекти аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки*. 2017. № 24 (1246). С. 103-106.

51. Рудь І.Ю., Позняк О.В. Управління оборотними активами підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 759-764.

52. Свистун Л.А. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки. *Економіка і регіон*. 2017. № 4 (65). Полтава: ПолтНТУ. С.70-74.

53. Сікетіна Н.Г., Іпатова А.П., Овод М.А. Аналіз ефективності використання оборотних активів підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні*

науки) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 47 (1323). С. 78-81

54. Талах Т.А. Оцінка матеріальних ресурсів підприємства: особливості багатофакторного аналізу. URL: http://oia.lntu.edu.ua/files/Sasha/Tezy_21-22_06_2019.pdf#page=97(дата звернення: 03.05.2022)

55. Чичуліна К.В., Король І.В. Сучасні методи управління витратами підприємства. *Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles / Scientific journal «ECONOMICS AND FINANCE»*. Agenda Publishing House, United Kingdom, 2016. P. 154-158.

56. Чумак Л.Ф., Литвиненко М.О. Сучасні шляхи вдосконалення системи управління витратами з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 213-218.

57. Шевченко Л.С. Економіка підприємства. Навчальний посібник. К.: Право, 2021. 280

58. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 20. С. 174-177.